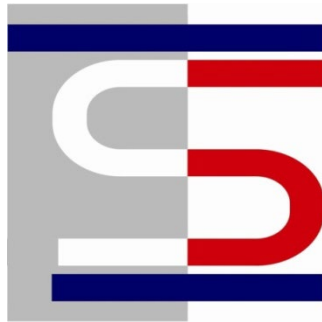

ТЕХНИЧКА ШКОЛА

УЖИЦЕ

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ 2022-2026.

ОВАЈ ШКОЛСКИ ПРОГРАМ ДОНЕТ ЈЕ НА СЕДНИЦИ ШКОЛСКОГ ОДБОРА ОДРЖАНОЈ 30.06.2022. ГОДИНЕ ДЕЛ. БРОЈ ОДЛУКЕ 102-1049/22-2. НА СЕДНИЦИ ШКОЛСКОГ ОДБОРА ОДРЖАНОЈ ДАНА 28.06.2023. ГОДИНЕ ОДЛУКОМ ОВОГ ОРГАНА ДЕЛ. БРОЈ 102-0925/23-2/2 ДОНЕТ ЈЕ ПРВИ АНЕКС ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА, А НА СЕДНИЦИ ШКОЛСКОГ ОДБОРА ОДРЖАНОЈ 07.12.2023.ГОДИНЕ ОДЛУКОМ ДЕЛ. БРОЈ 102-1768/23-2/4 ДРУГИ АНЕКС.СВИ АКТИ СУ ОБЈАВЉЕНИ НА ОГЛАСНОЈ ТАБЛИ ШКОЛЕ ДАНОМ ДОНОШЕЊА А СТУПИЛИ СУ НА СНАГУ ОСМОГ ДАНА ОД ДАНА ОБЈАВЉИВАЊА

[Ужице, јун 2022. године]

УВОД

Школа остварује школски програм.

Школским програмом ближе се одређује начин на који школа образује и васпитава ученике ради стицања знања, вештина и ставова неопходних за даље образовање и запошљавање, успоставља организациону структуру засновану на тимском раду и одговорности сваког запосленог за остваривање утврђених циљева, као и повезивање са послодавцима и удружењима послодаваца и преузимање свог дела одговорности за развој друштвене средине.

Школски програм обухвата све садржаје, процесе и активности усмерене на остваривање принципа, циљева и стандарда образовних постигнућа, и задовољење општих и специфичних образовних интереса и потреба ученика, родитеља, односно другог законског заступника и локалне самоуправе, а у складу са оптималним могућностима школе.

Школски програм се доноси на основу плана и програма наставе и учења, односно програма одређених облика стручног образовања, а узимајући у обзир развојни план школе, у складу са Законом и овим законом.

Национални савет националне мањине даје мишљење на школски и васпитни програм установа за које је утврђено да су од посебног значаја за националне мањине.

Школа, у складу са Законом, доноси школски програм, по правилу, на четири године и објављује га најкасније два месеца пре почетка школске године у којој ће почети његова примена.

Поједини делови школског програма иновирају се и надограђују у току његовог остваривања.

Школски програм омогућава оријентацију ученика и родитеља, односно другог законског заступника у избору школе, праћење квалитета образовно-васпитног процеса и његових резултата, као и процену индивидуалног рада и напредовања сваког ученика.

Школски програм представља основу на којој сваки наставник и стручни сарадник планира, програмира и реализује свој рад.

При изради Школског програма стављен је акценат на специфичност стручне школе и средине у коју школа делује. Техничка школа је пратила потребе привреде али и новине које је уводило Министарство просвете РС и у складу са тим уводила одговарајуће образовне профиле. Полазиште рада на садржајима Школског програма јесу потребе и интереси наших ученика, њихових родитеља и локалне заједнице, а све у циљу остваривања тенденције оптималног развоја и аутономије школе.

Школски програм Техничке школе у Ужицу садржи:

01. Циљеве школског програма
02. Назив, врсту и трајање свих програма образовања и васпитања које школа остварује и језик на коме се остварује програм
03. Обавезне предмете, изборне програме и модуле по образовним профилима и разредима
04. Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа, начин и поступак остваривања прописаних планова и програма наставе и учења, програма других облика стручног образовања и врсте активности у образовно-васпитном раду
05. Програм допунске, додатне и припремне наставе
06. Програме и активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникација, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа
07. Факултативне наставне предмете, њихове програмске садржаје и активности којима се остварују
08. Начине остваривања и прилагођавања програма образовања ученика са изузетним, односно посебним способностима
09. Програм културних активности школе
10. Програм слободних активности
11. Програм каријерног вођења и саветовања
12. Програм заштите животне средине
13. Програме заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програме превенције других облика ризичног понашања и програм заштите од дискриминације
14. Програм школског спорта;
15. Програм сарадње са локалном самоуправом
16. Програм сарадње са породицом
17. Програм излета и екскурзија
18. Програм безбедности и здравља на раду
19. Ученичке организације у школи
20. Смернице за прилагођавање и пружање додатне подршке
(Индивидуални образовни планови свих ученика који се образују по индивидуалном образовном плану чине прилог школског програма)
21. Друге програме од значаја за школу.

01. Циљеви школског програма

У циљу праћења динамике развоја образовања и васпитања, наша школа кроз Школски програм поставља следеће циљеве:

- ✓ Пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- ✓ Стицање квалитетних знања и вештина и формирање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, техничке, информатичке писмености, неопходних за живот и рад у савременом друштву;
- ✓ Стицање знања о основним елементима односа и процеса живота и рада у правној држави;
- ✓ Оспособљавање ученика за професионалну каријеру, брзо запошљавање и уклапање у свет рада као и наставак даљег школовања;
- ✓ Унапређивање самосталног рада ученика кроз процес практичне наставе и неговање културе рада;
- ✓ Развој стваралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса;

- ✓ Развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење језичког личног изражавања и информационо-комуникационих технологија;
- ✓ Стицање знања, вештина, ставова и вредности неопходних за складан психофизички развој и очување и унапређивање здравља ученика;
- ✓ Развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике и заштите животиња;
- ✓ Развијање свести о државној и националној припадности, неговање сопствене традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина, етничких заједница, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- ✓ Развој и поштовање расне, културне, језичке, полне, родне и узрасне равноправности и уопште остваривања права на различитост;
- ✓ Упознавање са природним ресурсима, економијом, културом, језицима, обичајима и историјом других држава и народа;
- ✓ Развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства, као и подстицање индивидуалне одговорности, развој свести о себи и способности самовредновања;
- ✓ Формирање радних навика као и стицање навика за тачност, уредност и педантност;
- ✓ Оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу;
- ✓ Развој мотивације за учењем, оспособљавање за самостално учење, перманентно образовање и укључивање у међународне образовне и професионалне процесе;
- ✓ Развој кључних компетенција потребних за живот у савременом друштву, оспособљавање за рад и занимање стварањем стручних компетенција у складу са захтевима занимања, развојем савремене науке, економије, технике и технологије;
- ✓ Перманентно усавршавање учесника наставног процеса и осавремењивање програма, организације, метода и опреме.

Уз Годишњи план рада школе и Развојни план школе, Школски програм је један од најважнијих докумената школе који обезбеђује остваривање наставних планова и програма, потреба ученика и родитеља, потреба школе и јединице локалне самоуправе.

Школски програм се израђује по образовним захтевима, за сваки предмет, сваки разред и за све ваннаставне активности које се реализују на нивоу разреда, профила или школе.

- ✓ Обавезни део наставног плана и програма
- ✓ Изборни део наставног плана и програма
- ✓ Факултативни део наставног плана и програма

Обавезни део наставног плана и програма садржи основне предмете и садржаје који су обавезни за све ученике одређеног нивоа и врсте образовања.

Изборни део обухвата изборне предмете и садржаје програма по нивоима и врстама образовања од којих ученик бира један или више предмета према својим склоностима.

Обавезни изборни програм је Грађанско васпитање и Верска насатава. Факултативни део обухвата предмете који се задовољавају интереси ученика у складу са могућностима школе.

Сходно томе организоваће се додатна настава, биће понуђен различит избор секција, у школи врло успешно ради хор, интензивирајући се рад Ученичког парламента, урађен је и усвојен план ученичких екскурзија, а школа ће бити активнија у културним и јавним дешавањима у свом месту и околини.

02. Назив, врста и трајање свих програма образовања и васпитања која школа остварује и језик на коме се остварује програм

Образовно-васпитни рад остварује се на српском језику.

Школским програмом Техничке школе из Ужица обухваћени су програми образовања за редовне ученике, преквалификације, доквалификације, специјализације и различите врсте обука.

Образовање за редовне ученике се односи на следеће образовне профиле:

Подручје рада машинство и обрада метала

Техничар за компјутерско управљање (CNC) машина

Трајање образовања: четири године

А) Техничар роботике (траје до 2025/26.)

Трајање образовања: четири године

Б) Техничар индустријске роботике (измењен назив и наставни план и програм)

Трајање образовања: четири године

Бравар заваривач

Трајање образовања: три године

А) Оператер машинске обраде

Трајање образовања: три године

Б) Оператер машинске обраде резањем

Трајање образовања: три године

Подручје рада електротехника

1. Електротехничар телекомуникација

Трајање образовања: четири године

2. Техничар мехатронике

Трајање образовања: четири године

А) Електротехничар информационах технологија- траје до школске 2022/23*

Трајање образовања: четири године

Б) Електротехничар информационах технологија

Трајање образовања: четири године

Подручје рада геологија, рударство и металургија-група металургија

1. Оператер за прераду метала

Трајање образовања: три године

2. Техничар за рециклажу

Трајање образовања: четири године

3. Техничар за контролу у металургији

Трајање образовања: четири године

Подручје рада хемија, неметали и графичарство –група графичарство

1. Техничар за обликовање графичких производа

Трајање образовања: четири године

2. Техничар за графичку припрему

Трајање образовања: четири године

3. Техничар за дигиталну графику и интернет обликовање

Трајање образовања: четири године

Подручје рада шумарство и обрада дрвета

1. Оператер за израду намештаја
Трајање образовања: три године

Школовање деце са сметњама у развоју:

1. Графички манипулант
Трајање образовања: једна година
2. Манипулант у обради метала
Трајање образовања: једна година
3. Помоћни обрађивач лима
Трајање образовања: две године
4. Помоћник бравара
Трајање образовања: две године
5. Бравар
Трајање образовања: три године
6. Лимар
Трајање образовања: три године
7. Аутолимар
Трајање образовања: три године
8. Књиговезац
Трајање образовања: три године
9. Помоћник књиговезца
Трајање образовања: три године

Преквалификација се односи на следеће образовне профиле:

У подручју рада машинство и обрада метала:

- Машински техничар
- Машински техничар за компјутерско конструисање
- Техничар за компјутерско управљање (CNC) машина
- Аутомеханичар
- Алатничар
- Инсталатер
- Машинбравар
- Бравар
- Металоглодач
- Металобрусач
- Механичар грејне и расхладне технике
- Механичар гасо и пнеумоенергетских постројења
- Оператер машинске обраде
- Бравар заваривач

У подручју рада електротехника:

- Електротехничар електронике
- Електротехничар енергетике
- Електротехничар рачунара
- Електроинженер за машине и опрему
- Техничар мехатронике
- Електротехничар информационих технологија

У подручју рада геологија, рударство и металургија:

- Техничар за прераду метала
- Техничар за контролу у металургији
- Ливац
- Ваљаоничар
- Извлачилац
- Термообрађивач метала
- Обрађивач племенитих метала

У подручју рада хемија, неметали и графичарство:

- Техничар штампе
- Техничар за обликовање графичких производа
- Техничар за графичку припрему

У подручју рада шумарство и обрада дрвета:

- Оператер за израду намештаја

Доквалификацијом су обухваћени следећи образовни профили:**У подручју рада машинство и обрада метала:**

- Машински техничар
- Машински техничар за компјутерско конструисање
- Техничар за компјутерско управљање (CNC) машина

У подручју рада електротехника:

- Електротехничар електронике
- Електротехничар енергетике
- Електротехничар рачунара
- Техничар мехатронике
- Електротехничар информационих технологија

У подручју рада геологија, рударство и металургија:

- Техничар за прераду метала
- Техничар за контролу у металургији

У подручју рада хемија, неметали и графичарство:

- Техничар штампе
- Техничар за обликовање графичких производа
- Техничар за графичку припрему

Специјализација у трајању од једне године обухвата следеће образовне профиле:**У подручју рада машинство и обрада метала**

- Бравар - специјалиста
- Металостругар- специјалиста
- Металоглодач- специјалиста
- Металобрусач- специјалиста
- Механичар алатних машина – специјалиста

У подручју рада електротехника:

- Електроенергетичар за мреже и постројења
- Електроенергетичар за машине и опрему
- Електроенергетичар за електричне инсталације

Проширена делатност

У оквиру проширене делатности, школа је верификована за извођење :

- Курсева за стране језике
- Курсева за рад на рачунару
- Припремне наставе за полагање пријемних испита за факултете

03.Обавезни предмети, изборни програми и модули по образовним профилима и разредима

Планови и програми наставе и учења свих предмета, разреда и образовних профила, унети су у следећи образац и налазе се у прилогу Школског програма. [Линк ка фасцикли са школским програмом](#))

Образовни профил:	
Предмет:	
Просветни гласник:	
Циљеви наставе предмета:	
Разред:	
Годишњи фонд часова:	
Недељни фонд часова:	

Р.б.	Модул/област/ тема и број стандарда -за предмете за које постоје-	Годишњи фонд часова				Начин и поступак остваривања прописаних планова наставе и учења		Циљеви и исходи садржаја програма
		Т	В	ПН	Нуб	Начини и поступци остваривања садржаја програма	Активности ученика	

Начин остваривања принципа образовних постигнућа:

--

04. Начин остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа, начин и поступак остваривања прописаних планова и програма наставе и учења, програма других облика стручног образовања и врсте активности у образовно-васпитном раду

Стандарди образовних постигнућа

На основу члана 14. став 1. тачка 5) подтачка (1) Закона о основама образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 72/09, 52/11 и 55/13), Национални просветни савет донео је Правилник о општим стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета. Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС", бр. 117/2013 од 30.12.2013. године, а ступио је на снагу 7.1.2014.

Овим правилником утврђени су општи стандарди образовних постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета за међупредметне компетенције и наставне предмете: српски језик и књижевност, страни језик, математика, физика, хемија, биологија, географија и историја.

Општи стандарди образовних постигнућа за крај општег средњег образовања и васпитања и средњег стручног образовања и васпитања у делу општеобразовних предмета

Српски језик и књижевност

ОПШТА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНЦИЈА

Има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

ОСНОВНИ НИВО

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирилици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

СРЕДЊИ НИВО

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износећи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укусу својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази.

Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

НАПРЕДНИ НИВО

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматици српског језика. Има основна знања о речницима и структури речничког чланка.

Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

Специфична предметна компетенција: ЈЕЗИК

ОСНОВНИ НИВО

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи.

Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

СРЕДЊИ НИВО

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некњижевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

НАПРЕДНИ НИВО

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевнојезичку норму.

Специфична предметна компетенција: КЊИЖЕВНОСТ

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодног за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевна научна, естетска и лингвистичка чињеница и уважава их

приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

НАПРЕДНИ НИВО

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевнотеоријски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

Општи стандарди образовних постигнућа - образовни стандарди за крај општег средњег образовања за предмет Српски језик и књижевност садрже стандарде образовних постигнућа за области: Језик, Књижевност и Језичка култура. У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа.

Страни језик

Општа предметна компетенција

Ученик влада језичким вештинама и знањима која му омогућавају да на страном језику разуме текстове које слуша или чита у приватном, јавном, образовном или професионалном контексту; комуницира писмено или усмено у формалним и неформалним ситуацијама. Посредујући у усменој или писаној комуникацији, ученик преноси поруке са страног на матерњи (први) језик и обрнуто.

Владање страним језиком ученику омогућава стицање знања из различитих области која примењује у свакодневном животу, образовању и раду. Учењем страног језика ученик развија креативност, критичко мишљење, вештине комуникације, самосталност и сарадњу, уважавање различитости култура и културу дијалога.

ОСНОВНИ НИВО

Ученик користи страни језик у мери која му помаже да разуме садржај усмене поруке и кратке једноставне информације у вези са личним интересовањем и познатим областима и активностима. Учествоје у уобичајеном, свакодневном разговору, чита и проналази жељену информацију у текстовима са темом од непосредног личног интереса. Пише о различитим аспектима из непосредног окружења и ради сопствених потреба.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик користи страни језик да разуме суштину текста или да учествује у разговору или дискусији (нпр. школа, забава, спорт); сналази се у не/предвидивим ситуацијама када му је неопходно да користи страни језик и/или да у кратком усменом излагању оствари свој интерес. Пише о властитом искуству, описује своје утиске, планове и очекивања.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик користи страни језик да активно учествује у усменој комуникацији; да прати дужа и сложенија излагања или дискусије о конкретним или апстрактним темама из познатих општинских или стручних тематских области, као и да објашњава своје ставове и/или образложе различите предлоге. Чита и пише текстове о широком спектру тема у складу са општим и властитим интересовањима.

Специфична предметна компетенција: РЕЦЕПЦИЈА (слушање и читање)

ОСНОВНИ НИВО

Ученик разуме уобичајене изразе и схвата општи смисао свакодневне комуникације изговорене спором и разговетно. Користећи основно лингвистичко знање, чита краће текстове написане стандардним језиком, разноврсног садржаја из свакодневног живота и/или блиских области или струке, у којима преовлађују фреквентне речи и изрази.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик разуме основне елементе разговетног говора у свакодневним ситуацијама и једноставна излагања и презентације из блиских области изговорене стандардним језиком и релативно спором. У тексту, из домена личног интересовања и делатности, у коме преовлађују сложене језичке структуре, ученик разуме општи смисао и допунске информације, користећи различите технике/врсте читања.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик разуме суштину и детаље опширнијих излагања или разговора у којима се користи стандардни језик, мења ритам, стил и тон разговора, а у вези са садржајима из ширег интересовања ученика. Ученик разуме дуже текстове различитог садржаја (нпр. адаптирана или оригинална прозна књижевна дела, актуелни новински чланци и извештаји); брзину и технику читања подешава према тексту који чита.

Специфична предметна компетенција: ПРОДУКЦИЈА (говор и писање)

ОСНОВНИ НИВО

Ученик у свакодневним ситуацијама пише или даје усмена упутства, писмено или усмено размењује информације о уобичајеним општим и блиским темама. Користећи једноставне изразе, фразе и језичке структуре, пише кратке забелешке, поруке и писма, и/или према моделу пише једноставне текстове нпр. описе особа и догађаја из познатих области.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик без припреме започиње и води разговор, износи усмено или писмено мишљење о темама из домена личног интересовања, образовања, културе и сл. Користећи разноврсне језичке структуре, шири фонд речи и израза, ученик усмено или писмено извештава, излаже и/или према упутству пише компактни текст поштујући правописну норму и основна правила организације текста.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик са сигурношћу, течно и спонтано, учествује у усменој или писменој комуникацији, говори, извештава, преводи и/или самостално пише текстове о темама и садржајима из ширег круга интересовања; користећи информације и аргументе из различитих извора, износи ставове и преноси мишљење, размењује, проверава и потврђује информације. Ученик према потреби води формалну или неформалну преписку, доследно примењујући правописну норму, језичка правила и правила организације текста.

Математика

Општа предметна компетенција

Учењем математике ученик је оспособљен да мисли математички, овладао је математичким знањима и концептима и критички анализира мисаоне процесе, унапређује их и разуме како они доводе до решења проблема. Развио је истраживачки дух, способност критичког, формалног и апстрактног мишљења, као и дедуктивно и индуктивно мишљење и размишљање по аналогији. Развио је способност математичке комуникације и позитивне ставове према математици и науци уопште. Ученик примењује математичка знања и вештине за решавање проблема из природних и друштвених наука и свакодневног живота, као и у професионалној сфери. Оспособљен је да стечена знања и вештине користи у даљем школовању.

Основни ниво

Ученик решава једноставне математичке проблеме и описује основне природне и друштвене појаве. На основу непосредних информација ученик уочава очигледне законитости, доноси закључке и директно примењује одговарајуће математичке методе за решавање проблема. Израчунава и процењује метричке карактеристике објеката у окружењу. Процењује могућности и ризике у једноставним свакодневним ситуацијама. Ученик користи основне математичке записе и симболе за саопштавање решења проблема и тумачи их у реалном контексту.

Средњи ниво

Ученик решава сложеније математичке проблеме и описује природне и друштвене појаве. Оспособљен је да формулише питања и претпоставке на основу доступних информација, решава проблеме и бира одговарајуће математичке методе. Користи информације из различитих извора, бира критеријуме за селекцију података и преводи их из једног облика у други. Анализира податке, дискутује и тумачи добијене резултате и користи их у процесу доношења одлука. Ученик просторно резонује (представља податке о просторном распореду објеката сликом или на менталном плану).

Напредни ниво

Ученик решава сложене математичке проблеме и описује комплексне природне и друштвене појаве. Разуме математички језик и користи га за јасно и прецизно аргументовање својих ставова. Комплексне проблеме из свакодневног живота преводи на математички језик и решава их. Користи индукцију, аналогију, дедукцију и правила математичке логике у решавању математичких проблема и извођењу закључака. Користи методе и технике решавања проблема, учења и откривања која су базирана на знању и искуству за постављање хипотеза и извођење закључака.

Специфична предметна компетенција: МАТЕМАТИКА

Специфична предметна компетенција разврстана је у три домена: Математичко знање и резонување, Примена математичких знања и вештина на решавање проблема и Математичка комуникација.

Основни ниво

Домен 1. Математичко знање и резонување

Уочава правилности у низу података и догађаја. Уочава и тумачи међусобне односе (повезаност, зависност, узрочност) података, појава и догађаја. Разуме основне статистичке појмове и препознаје их у свакодневном животу.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Примењује једноставне математичке процедуре када су сви подаци непосредно дати. Израчунава и процењује растојања, обиме, површине и запремине објеката у равни и простору. Израчунава вероватноћу одигравања догађаја у једноставним ситуацијама. Доноси финансијске одлуке на основу израчунавања прихода, расхода и добити.

Домен 3. Математичка комуникација

Комуницира математичким језиком који се састоји од појмова, ознака, фигура и графичких репрезентација и разуме захтеве једноставнијих математичких задатака. Саопштава решења проблема користећи математички језик на разне начине (у усменом, писаном или другом облику) и разуме изјаве изражене на исти начин. Тумачи изјаве саопштене математичким језиком у реалном контексту.

СРЕДЊИ НИВО

Домен 1. Математичко знање и резонување

Формулише математичка питања и претпоставке на основу доступних информација. Бира критеријуме за селекцију и трансформацију података у односу на модел који се примењује. Бира математичке концепте за описивање природних и друштвених појава. Представља сликом геометријске објекте, упоређује карактеристике и уочава њихове међусобне односе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи природних и друштвених појава. Бира оптималне опције у животним и професионалним ситуацијама користећи алгебарске, геометријске и аналитичке методе. Уме да примени математичка знања у финансијским проблемима. Анализира податке користећи статистичке методе.

Домен 3. Математичка комуникација

Разуме захтеве сложенијих математичких задатака. Бира информације из различитих извора и одговарајуће математичке појмове и симболе како би саопштио своје ставове. Дискутује о резултатима добијеним применом математичких модела. Преводи математичке формулације на свакодневни језик и обратно.

НАПРЕДНИ НИВО

Домен 1. Математичко знање и резонување

Користи индукцију, аналогију и дедукцију у доказивању математичких тврђења и у анализирању математичких проблема. Користи законе математичке логике и одговарајуће математичке теорије за доказивање и вредновање ставова и тврдњи формулисаних

математичким језиком. На основу података добијених личним истраживањем или на други начин формулише питања и хипотезе.

Домен 2. Примена математичких знања и вештина на решавање проблема

Уме да примени математичка знања у анализи комплексних природних и друштвених појава. Бира и развија оптималне стратегије за решавање проблема.

Домен 3. Математичка комуникација

Користи математички језик при изношењу и аргументацији својих ставова и разуме захтеве сложених математичких проблема. Може да дискутује о озбиљним математичким проблемима.

Општи стандарди постигнућа - образовни стандарди за крај општег средњег образовања за предмет Математика садрже стандарде образовних постигнућа за области: Алгебра, Геометрија, Низови, функције, изводи и интегрални и Комбинаторика, вероватноћа, статистика и финансијска математика. У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа.

Историја

Општа предметна компетенција

Учењем историје обогаћују се знања о прошлости, развијају аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. Настава и учење историје припрема ученика за одговорно учешће у демократском друштву брзих друштвених, технолошких и економских промена и оспособљава га да кроз удруживање и сарадњу допринесе да се адекватно одговори на савремене изазове на локалном, регионалном, европском и глобалном нивоу. Ученику се кроз наставу историје омогућава развој групних идентитета (национални, државни, регионални, европски), чиме се обогаћује и лични идентитет. Посебан акценат је стављен на разумевање историјских и савремених промена, али и на изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, развијање интеркултуралног дијалога и сарадње, односа према разноврсној културно-историјској баштини, толерантног односа према другачијим ставовима и погледима на свет. Ученик кроз наставу историје треба да искаже и проактиван однос у разумевању постојећих унутрашњих и регионалних конфликта са историјском димензијом и допринесе њиховом превазилажењу.

ОСНОВНИ НИВО

Ученик користи основна историјска знања (правилно употребљава историјске појмове, хронологију, оријентише се у историјском простору, познаје најважнију историјску фактографију) у разумевању појава и процеса из прошлости који су обликовали савремено друштво, као и одређене националне, регионалне, па и европски идентитет. Развијају се вештине неопходне за успостављање критичког односа према различитим историјским и друштвеним појавама. Ученик изграђује свест о сопственој одговорности у савременом друштву, развија ставове неопходне за живот у савременом демократском окружењу и учешћу у различитим друштвеним процесима (поштовање људских права, неговање културе сећања, толеранција и уважавање другачијег културног идентитета и наслеђа и решавање неспоразума кроз изградњу консензуса).

СРЕДЊИ НИВО

Ученик развија посебна историјска знања и нарочито аналитичке вештине компарације различитих извора информација, процењујући њихову релевантност, објективност и

комплексност. Веома важну димензију наставе историје представља разумевање функционисања савременог света, његових историјских корена и оних појава које својим дугим трајањем обликују садашњицу.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик разуме, анализира и критички просуђује комплексније историјске, као и савремене догађаје, појаве и процесе са историјском димензијом, уз употребу различитих историјских извора. Ученик је у стању да уочи последице стереотипа и пропаганде на савремено друштво, људска права и политичко окружење, да аргументовано води дебату уз међусобно уважавање, неговање толеранције и унапређивање интеркултуралног дијалога, као и да писмено и графички приказује резултате свог истраживања уз коришћење одговарајућих компјутерских програма.

Специфична предметна компетенција: разумевање историје и критички однос према прошлости и садашњости

ОСНОВНИ НИВО

Именујући најважније историјске догађаје, појаве, процесе и личности ученик ствара основ за боље разумевање прошлости сопственог народа, државе, региона, Европе и човечанства. Познаје и користи хронологију неопходну за сналажење у свакодневним животним ситуацијама. Оријентише се у историјском и савременом простору. Разуме историјске феномене који су утицали на стварање цивилизација, друштва, држава и нација. Препознаје друштвене, економске и културне промене које су обликовале савремени свет. Има критички однос према тумачењу и реконструкцији прошлости и тумачењу савремених догађаја примењујући мултиперспективни приступ. Квалитетно бира разноврсне информације из различитих извора, критички их анализира, пореди и синтетише да би свеобухватније сагледао прошлост и садашњост.

СРЕДЊИ НИВО

Анализира специфичности одређених историјских појмова и користи их у одговарајућем контексту. Разуме различите државне, политичке и друштвене промене у историји, чиме се боље оријентише кроз историјско време, историјски и савремени геополитички простор. Процењује релевантност и квалитет различитих извора информација преко којих се формира слика о појединим историјским или савременим феноменима. Повезује поједине процесе, појаве и догађаје из националне, регионалне и опште историје. Развија и надграђује своје различите идентитете.

НАПРЕДНИ НИВО

Анализира и критички просуђује о појединим историјским догађајима, појавама и процесима из националне, регионалне и опште историје, као и историјске и савремене изворе информација. Унапређује функционалне вештине употребом различитих рачунарских програма неопходних за презентовање резултата елементарних историјских истраживања заснованих на коришћењу одабраних извора и историографске литературе. Продубљује разумевање прошлости анализирањем савремених, пре свега друштвених и културних појава и процеса у историјском контексту.

Специфична предметна компетенција: разумевање историје и савремених идентитета као основа за активно учествовање у друштву

ОСНОВНИ НИВО

Уочава различите културне, друштвене, политичке и религијске погледе на прошлост чиме гради и употпуњује сопствени идентитет. Развија вредносни систем демократског друштва утемељен на хуманистичким постулатима и поштовању другачијег становишта. Примењује основне елементе интеркултуралног дијалога ослањајући се на прошлост, идентитет и културу свог, али и других народа у Србији, региону, Европи и свету. Негује толерантан вид комуникације, поштовање људских права, разноврсних културних традиција. Препознаје узроке и последице историјских и савремених конфликта и развија ставове који воде њиховом превазилажењу. Уочава разноврсне последице преломних друштвених, политичких, економских и догађаја из културе и света науке, појава и процеса из прошлости, чиме се омогућава боље сагледавање савременог контекста у коме живе и стварање предуслова за креативан однос према непосредном друштвеном окружењу.

СРЕДЊИ НИВО

Анализира предрасуде, стереотипе, различите видове пропаганде и њихове последице у историјским и савременим изворима информација. Вреднује објективност извора информација и гради одговоран однос према осетљивим појавама из прошлости и садашњости. Дефинише историјске појаве дугог трајања; уочава сличности и разлике у односу на савремени контекст, што доприноси разумевању историјске основе савремених појава. Препознаје регионалне везе на пољу заједничке политичке, друштвене, економске и културне прошлости. Гради толерантан однос према припадницима других нација или вероисповести у регионалном и унутардржавном контексту, неопходан у превенцији потенцијалних конфликта. Развија и надграђује своје различите идентитете и разуме различитост идентитета других људи.

НАПРЕДНИ НИВО

Унапређује толерантан однос у комуникацији вођењем аргументоване дебате о важним темама из историје и савременог живота засноване на међусобном уважавању ставова, различитих националних, идејних, професионалних или културних позиција, чиме се гради конструктиван однос за квалитетан живот у мултикултуралном друштву.

Географија Општа предметна компетенција

Учењем наставног предмета Географија ученик је оспособљен да користи практичне вештине (оријентација у простору, практично коришћење и познавање географске карте, географских модела, савремених технологија - ГПС и ГИС и инструменте (компас, термометар, кишомер, ветроказ, барометар) ради лакшег сналажења у простору и времену. Ученик је оспособљен да примењује географска знања о елементима географске средине (рељеф, клима, хидрографија, живи свет, природни ресурси, привреда, становништво, насеља, саобраћај), о њиховом развоју, међусобним односима, везама, очувању и рационалном коришћењу ради планирања и унапређивања личних и друштвених потреба, националних и европских вредности.

ОСНОВНИ НИВО

Примењује и тумачи различите изворе са географским информацијама (географска карта, географски модели, ГПС, часописи, научнопопуларна литература, статистички подаци, интернет) ради планирања и организовања различитих активности. Користи основна знања о географским чињеницама да би разумео, заштитио и рационално користио природне и друштвене ресурсе у локалној средини, Републици Србији и земљама у окружењу.

СРЕДЊИ НИВО

Картографски приказује географске објекте, појаве и процесе; разуме могућности примене савремених технологија ради планирања и решавања различитих личних и друштвених потреба. Самостално објашњава природне и друштвене услове и ресурсе и разуме њихов утицај на неаравномеран друштвеноекономски развој Републике Србије и региона и активно учествује у валоризацији географске средине. Разуме савремене проблеме у локалној средини и својој држави, предлаже начине и учествује у акцијама за њихово решавање.

НАПРЕДНИ НИВО

Користи аналогне и дигиталне географске карте, географске и статистичке истраживачке методе; упоређује и критички разматра одговарајуће научне податке да би објаснио географске чињенице и њихов допринос за решавање друштвених потреба и проблема. Критички анализира и објашњава географске везе и односе између соларног система, геолошког развоја Земље, природних услова и ресурса и поштује принципе одрживог развоја. Анализира и аргументовано објашњава друштвеноекономске карактеристике регионалног развоја Републике Србије и регионалних целина у свету; предвиђа и учествује у регионалном развоју, заштити и унапређивању локалне средине.

Специфична предметна компетенција: примена географских вештина за организовање активности у простору и времену

ОСНОВНИ НИВО

Примењује и тумачи географске елементе који су приказани на картама различитог размера и садржаја, користи ГПС (систем за глобално позиционирање) и остале усмене и писане изворе са географским информацијама за сакупљање података на терену које повезује и користи за планирање и организовање својих активности у непосредном окружењу.

СРЕДЊИ НИВО

Представља географске елементе картографским изражајним средствима и разуме могућности примене савремених технологија (ГИС) за архивирање и приказивање картографских података ради планирања и обављања различитих активности које су значајне за развој друштва.

НАПРЕДНИ НИВО

Анализира географске елементе приказане на аналогним и дигиталним картама; процењује квалитет и тачност; разуме потребу ажурирања података ради њиховог коришћења за научна, привредна, демографска и друга планирања.

Специфична предметна компетенција: коришћење географских знања за активно и одговорно учешће у животу заједнице

ОСНОВНИ НИВО

Користи знања о основним природним и друштвеним ресурсима у локалној средини и Републици Србији, разуме њихове вредности и рационално их користи у свакодневном животу.

СРЕДЊИ НИВО

Изучава и процењује природне и друштвене услове и ресурсе, њихов утицај на неравномеран друштвеноекономски развој Републике Србије и региона и у својој средини предлаже начине за њихово ублажавање.

НАПРЕДНИ НИВО

Анализира, дискутује и тумачи регионални развој Републике Србије и регионалних целина у свету; поштује принципе одрживог развоја и учествује у унапређивању националних и европских вредности.

Биологија Општа предметна компетенција

Учећи биологију у општем средњем образовању, ученик ће овладати знањима и вештинама које ће му омогућити да разуме структуру, филогенију и еволуцију живог света, човеково место и његову улогу у природи, као и огромну човекову одговорност за очување животне средине и биолошке разноврсности на Земљи. Овако стечена знања из биологије и биолошких вештина примењиваће у свакодневном животу за побољшање сопственог здравља и одабир животног стила и учествовање у друштвеним дебатама ради доношења важних одлука, као што су одрживи развој и заштита животне средине, заштита природе и биодиверзитета и употреба биотехнологија. Бавећи се биологијом развијаће способност критичког мишљења, формираће научни поглед на свет, разумеће сличности и разлике између биолошког и других научних приступа и развиће трајно интересовање за биолошке феномене.

ОСНОВНИ НИВО

Разуме основне принципе структуре и функције живих организама, њихове филогенетске међуодnose и еволутивни развој живота на Земљи на основу Дарвиновог учења; разуме и примерено користи биолошке термине који су у широј употреби; разуме и примерено користи стечена знања и вештине за практичну примену у свакодневном животу, као што су лична хигијена, исхрана и животне навике и заштита животне средине.

СРЕДЊИ НИВО

Разуме и адекватном терминологијом исказује чињенице о типичним механизмима и процесима у биолошким системима, везама између структуре и функције у њима, и разуме основне узрочно-последичне везе које у тим системима владају; стечена знања активно користи у личном животу у очувању здравља и животне средине; учествује у друштвеним акцијама и дебатама са темом очувања животне средине и биолошке разноврсности; свестан је потребе одрживог развоја друштва и уме да процени које одлуке га омогућују, а које угрожавају.

НАПРЕДНИ НИВО

Уме да анализира, интегрише и уопштава биолошке феномене и процесе, чак и на атипичним примерима; примењује стечена знања у решавању широког спектра животних ситуација; критички анализира информације и ризике одређених понашања, и јасно аргументује ставове и животне навике који служе позитивном развоју; разуме и користи језик биолошке струке, и може да прати усмену и писану биолошку комуникацију у медијима, иницира и учествује у друштвеним акцијама и дебатама са темом очувања животне средине и одрживог развоја, природе и биолошке разноврсности, и на основу биолошких знања и критичког погледа на свет користи и разуме савремене биотехнологије (вакцине, матичне ћелије, генетски модификована храна, генетске основе наследних болести).

Специфична предметна компетенција: грађа, функција, филогенија и еволуција живог света

Ова компетенција омогућава ученику да овлада знањима и вештинама које ће му омогућити да разуме структуру, филогенију и еволуцију живог света, човеково место и његову улогу у природи.

ОСНОВНИ НИВО

Зна основе еволуционе биологије и основне чињенице о пореклу, јединству и биолошкој разноврсности живота на Земљи.

СРЕДЊИ НИВО

Примењује знања из еволуционе биологије у објашњењу филогенетских промена које су довеле до настанка постојеће биолошке разноврсности на Земљи.

НАПРЕДНИ НИВО

Дискутује и аргументује предности еволуционе теорије у односу на друга мишљења о пореклу и развоју живота на Земљи.

Специфична предметна компетенција: молекуларна биологија,
физиологија и здравље

Ова компетенција омогућава ученику да стечена знања примењује у свакодневном животу за побољшање сопственог здравља и одабир животног стила, као и доношење информисане одлуке о примени савремених биотехнологија.

ОСНОВНИ НИВО

Зна основе молекуларне биологије, а посебно организацију генетичког материјала и основна правила генетике и наслеђивања, као и генетичку основу наследних болести; зна основне механизме одржавања хомеостазе, нарочито у односу на променљивост спољашње средине, и основне последице нарушавања хомеостазе организама на примеру човека.

СРЕДЊИ НИВО

Разуме значај молекуларне биологије и генетике у процесу настанка наследних болести; зна грађу и физиологију човека у и активно примењује та знања у свакодневном животу за очување сопственог здравља.

НАПРЕДНИ НИВО

Уме да дискутује и аргументује физиолошке и неуроендокрине основе адаптивног понашања, а посебно са аспекта функционалне интеграције организама.

Специфична предметна компетенција: екологија, заштита животне
средине и биодиверзитета, одрживи развој

Ова компетенција омогућава ученику да учествује у друштвеним дебатама ради доношења важних одлука, као што су одрживи развој и заштита животне средине, заштита природе и биодиверзитета.

ОСНОВНИ НИВО

Разуме основне принципе заштите животне средине и природе.

СРЕДЊИ НИВО

Зна основне механизме дејства загађујућих материја и мере за отклањање последица загађења животне средине, као и основне факторе угрожавања природе и биодиверзитета и мере за заштиту природе.

НАПРЕДНИ НИВО

Разуме сложене функционалне и хијерархијске везе између живих бића и њихове неживе околине у еко-системима и биосфери, а посебно улогу и место човека у природи и његову одговорност за последице сопственог развоја.

Општи стандарди постигнућа - образовни стандарди за крај општег средњег образовања за предмет Биологија садрже стандарде постигнућа за области: Порекло и разноврсност живота, Јединство грађе и функције као основа живота, Од макромолекула до еволуције, Живот у еко-систему и Човек и здравље. У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа. На крају је посебно представљена и област Посматрање, мерење и експеримент у биологији, коју у овом тренутку предлагемо само као развојну област која се може реализовати у школским срединама у којима за то постоје одговарајући услови.

Физика

Општа предметна компетенција

ОСНОВНИ НИВО

Ученик објашњава појаве и процесе на основу познавања физичких величина и законитости, решава једноставне проблеме и рачунске задатке уочавајући узрочно-последичне везе, користећи експлицитно дате податке и мерења; користи појмове и објашњења физичких појава за разматрање и решавање питања везаних за развој науке и технологије, коришћења природних ресурса и очување животне средине; показује спремност да се ангажује и конструктивно доприноси решавању проблема са којима се суочава заједница којој припада.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик објашњава и решава сложеније физичке проблеме, рачунске и експерименталне задатке издвајајући битне податке који се односе на дати проблем, успостављајући везе међу њима и користећи одговарајуће законе и математичке релације. Знање из физике користи при решавању и тумачењу проблема у другим областима науке, технологије и друштва. Уз помоћ упутства, ученик може да припрема, изводи и описује огледе, експерименте и једноставна научна истраживања.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик поседује научна знања из физике која му омогућавају решавање сложених физичких проблема и рачунских задатака, извођење експеримената и доношење закључака на основу познатих модела и теорија. Има развијене истраживачке способности и може да предвиђа ток и исход физичких процеса и експеримената повезујући знања и објашњења. Користи научну аргументацију и критички анализира добијене резултате. Зна да се до решења проблема може доћи на више начина и бира најбоље у односу на задате услове.

Специфична предметна компетенција: механика

ОСНОВНИ НИВО

Ученик описује и објашњава кретање крутих тела користећи одговарајуће физичке величине и појмове. Ученик идентификује силе које делују на тело које се креће, укључујући силе отпора и силе трења. Ученик користи појам механичке енергије и закон одржања енергије за описивање кретања. Користи мерне инструменте за масу, дужину, време и силу и правилно изражава вредности ових величина.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик описује и објашњава кружно, осцилаторно и таласно кретање, као и кретање тачности користећи одговарајуће физичке величине. Одређује услове равнотеже тела и решава

једноставне проблеме при кретању тела сталним убрзањем. Табеларно представљене резултате мерења анализира, представља графички и одређује емпиријску зависност. На конкретним задацима показује разумевање појмова рад, енергија, импулс и закон одржања енергије и импулса.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик описује и објашњава сложена кретања и појаве. Користећи применљиве законе одржања, ученик бира најједноставнији начин решавања проблема у односу на задате услове. При избору машина и мотора користи податак о њиховом коефицијенту корисног дејства и зна начине како да смањи негативан рад.

Специфична предметна компетенција: електромагнетизам

ОСНОВНИ НИВО

Ученик показује разумевање основних појмова, који се односе на електричне и магнетне појаве, својстава електростатичке силе, електричне струје, електричног напона и отпора, електричног и магнетног поља и интеракција у њима; примењује знање на једноставне проблемске ситуације; препознаје значај и ограничења технологије засноване на коришћењу електричне струје и електромагнетних појава. Ученик зна предности и недостатке наизменичне у односу на једносмерну струју као и начине уштеде електричне енергије у конкретним ситуацијама.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик разуме појмове, својства, принципе и законе у вези са електричним и магнетним пољем и зна које интеракције постоје у њима; зна на основу електричних и магнетних својстава материјала да одреди њихову употребну вредност. Ученик решава типичне проблеме везане за рад електричних кола, изводи експерименте и врши мерења. Ученик зна како мерења физичких величина и контрола процеса у разним истраживачким областима могу да се сведу на мерење и контролу електричних и магнетних ефеката.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик користи и примењује знање и научне методе при препознавању електричних и магнетних појава; решава проблеме и експерименталне задатке; формулише научна објашњења појава и изводи на чињеницама засноване закључке. Ученик објашњава електромагнетне појаве на којима се заснива модерна технологија; процењује могућности употребе сложенијих својстава електричне струје, електромагнетних појава и материјала са електричним или магнетним својствима за нова техничка решења и нове технологије.

Специфична предметна компетенција: топлотна физика

ОСНОВНИ НИВО

Ученик описује топлотна и механичка својства супстанције и описује различита агрегатна стања. Разликује реални од идеалног гаса и користи везе између параметара гаса. Разликује температуру од топлоте и одређује смер топлотне размене и одређује температуру равнотеже.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик објашњава топлотне процесе и рад топлотног мотора, повратне и неповратне циклусе користећи принципе термодинамике и гасне законе. Описује особине супстанције при загревању и хлађењу и фазним прелазима. На основу топлотног капацитета и коефицијента термичког ширења, закључује о употребној вредности материјала.

НАПРЕДНИ НИВО

За објашњавање појава у системима са великим бројем честица и гасних процеса ученик користи везу између макро и микро параметара гаса (притиска и средње кинетичке енергије молекула гаса, температуре и средње кинетичке енергије молекула гаса). Ученик користи анализу графика расподеле молекула по брзинама и дијаграме који приказују промене стања гаса у сложеним или цикличним процесима као и график који описује међусобну интеракцију између молекула за објашњавање узрока и последица топлотних процеса.

Специфична предметна компетенција: оптика**ОСНОВНИ НИВО**

Користи основне особине светлости за објашњавање свакодневних појава из линеарне оптике и њене примене.

СРЕДЊИ НИВО

Користи својства разних извора и детектора светлости, као и оптичких елемената за решавање проблема простирања светлости и примену светлости за посматрање, мерење, контролу и управљање у разним областима науке, технике и медицине.

НАПРЕДНИ НИВО

Показује разумевање сложенијих својстава светлости која доводе до појава преламања, поларизације, интерференције и дифракције. Познаје могуће примене ових појава у науци, техници и медицини.

Специфична предметна компетенција: структура материје**ОСНОВНИ НИВО**

Ученик показује разумевање улоге случајних догађаја у природним појавама; објашњава појаве у микросвету и својства материјала са аспекта структуре материје; аргументовано дискутује о предностима и недостацима коришћења нуклеарне енергије. Ученик препознаје користи и ризике од различитих врста зрачења у медицини, технологији и свакодневном животу.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик на основу физичких особина материјала закључује о кретању атома, молекула и слободних електрона и везама између њих; закључује о променама материје које изазивају промене у атомском језгру; показује разумевање основних принципа квантне механике и физике елементарних честица.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик користи принципе квантне механике за објашњавање одговарајућих природних појава; објашњава утицај квантне механике на промену научне парадигме и развој технологије.

Специфична предметна компетенција: астрономија**ОСНОВНИ НИВО**

Ученик показује разумевање физичких појава и закона који одређују структуру и кретање планета, Сунчевог система и галаксија. Ученик схвата везу између астрономских открића и историјског развоја науке у целини. Користи временске зоне за рачунање времена као и појаву ротације и револуције за објашњавање природних појава.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик показује разумевање потребе за сталним истраживањем свемира и технологије која је потребна за то истраживање. Ученик схвата ограничења посматрања као начина испитивања природе.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик разуме да објашњења процеса у космичким размерама захтевају општије варијанте физичких закона које користимо на Земљи. Ученик повезује догађаје у космичким размерама са догађајима на Земљи и даје научна објашњења тих узрочно-последичних веза.

На крају средњег образовања, на основу стечених знања, вештина и умења из физике ученик разуме појмове, појаве и процесе из свакодневног живота. Користи та знања да се безбедно креће и рукује супстанцама, техничким производима и остварује примерену комуникацију са људима и животном средином. Ученик схвата како научне идеје доприносе технолошким променама које се уграђују у индустрију, саобраћај, медицину, енергетику и побољшавају квалитет свакодневног живота и оспособљени су да на основу тога конструктивно дискутују о питањима која могу утицати на њихов живот, друштво и будућност шире и уже локалне средине. Ученик учењем физике долази до одређених нивоа знања и умења која му омогућавају да у неким ситуацијама самостално доноси одлуке и преузима иницијативу у решавању различитих животних и професионалних задатака. У физици као фундаменталној природној науци до сазнања, објашњења, процена, примене, анализе и синтезе знања долази се научном методом, на основу експерименталних резултата мерења и модела. Зато је физика и експериментална наука, а њен главни метод истраживања јесте научни метод. Сваки ученик учењем садржаја физике и усвајањем научног приступа кроз испитивање физичких својстава и процеса и повезивањем резултата са практичном применом и свакодневним животом развија значајне категорије мишљења. Учењем физике унапређује способност комуникације тако што је усвојио научну терминологију и специфичан језик физике (SI систем јединица, формуле, истраживачки приступ решавању проблема, мерење и обрада добијених података). Ученици кроз садржаје и методе физике развијају функционалну писменост која је услов за наставак школовања или за тржиште рада.

ОСНОВНИ НИВО

Ученик разуме појаве и процесе на основу познавања физичких величина и законитости, решава једноставне проблеме уочавајући узрочно-последичне везе, користећи експлицитно дате податке и мерења. Може да припрема и изводи једноставне експерименте уз помоћ ментора. Наводи могућности примене закона физике у различитим људским делатностима: екологија, саобраћај, медицина, енергетика, економија и у свакодневним ситуацијама. Користи стечена знања, умења и вештине из физике у пракси и свакодневном животу за поштовање правила безбедног кретања транспортних средстава и пешака и за безбедно и правилно коришћење електричних уређаја.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик објашњава и решава сложеније физичке проблеме издвајајући битне податке који се односе на дати проблем, успостављајући везе међу њима и користећи одговарајуће законе и математичке релације. Самостално припремају и изводе једноставне експерименте. Знања из физике примењује при решавању, разумевању и тумачењу проблема у другим областима науке, технологије и друштва. Ученик има одговоран однос према очувању природних ресурса и еколошке равнотеже.

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик поседује функционална стручна знања из физике која му омогућавају анализу и примену на решавање сложених физичких проблема и рачунских задатака. Самостално планира и изводи експерименте и доноси закључке, објашњења и процене на основу познатих модела и теорија. Има развијене истраживачке способности и може да предвиђа ток и исход физичких процеса и експерименталних резултата. Користи научну аргументацију и критички анализира добијене резултате. Зна да се до решења проблема може доћи на више начина и бира најбоље у односу на дефинисане услове.

Образовни стандарди су дефинисани за следеће области:

1. МЕХАНИКА
2. ТОПЛОТНА ФИЗИКА
3. ЕЛЕКТРОМАГНЕТИЗАМ
4. ОПТИКА
5. САВРЕМЕНА ФИЗИКА
6. АСТРОНОМИЈА

Хемија

Општа предметна компетенција

Учењем хемије ученик развија разумевање за повезаност структуре супстанце са њеним својствима и практичном применом. Тиме развија научну писменост као основу за: (а) праћење информација о доприносу хемије технолошким променама које се уграђују у индустрију, пољопривреду, медицину, фармацију и побољшавају квалитет свакодневног живота; (б) дискусију о питањима/темама у вези са заштитом животне средине, иницијативу и предузимљивост у заштити животне средине; (в) критичко преиспитивање информација у вези с различитим производима индустрије (материјалима, прехранбеним производима, средствима за хигијену, лековима, горивом, ђубривима), њиховим утицајем на здравље и животну средину; (г) доношење одлука при избору и примени производа. На крају средњег образовања сваки ученик безбедно рукује супстанцама и комерцијалним производима на основу познавања својстава и промена супстанци које улазе у састав производа.

Кроз наставу и учење хемије ученик упознаје научни метод којим се у хемији долази до података, на основу којих се формулишу теоријска објашњења и модели, и оспособљен је да кроз експериментални рад сазнаје о својствима и променама супстанци. Унапређена је способност сваког ученика да користи информације исказане хемијским језиком: хемијским терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама.

ОСНОВНИ НИВО

На крају средњег образовања ученик разуме шта је предмет истраживања хемије као науке, како се у хемији долази до сазнања, као и улогу и допринос хемије у различитим областима људске делатности и у укупном развоју друштва. Ученик рукује производима/супстанцама (неорганским и органским једињењима) у складу с ознакама опасности, упозорења и обавештења на амбалажи, придржава се правила о начину чувања супстанци (производа) и о одлагању отпада и предузима активности које доприносе заштити животне средине. Избор и примену производа (материјала, прехранбених производа, средстава за хигијену и сл.) базира на познавању својстава супстанци. Припрема раствор одређеног процентног састава према потребама у свакодневном животу и/или професионалној делатности за коју се образује. Правилну исхрану и остале активности у вези са очувањем здравља заснива на познавању својстава и извора биолошки важних једињења и њихове улоге у живим системима. Ученик уме да правилно и безбедно изведе једноставне огледе и објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи се хемијским језиком (терминима, хемијским симболима, формулама и хемијским једначинама).

СРЕДЊИ НИВО

На крају средњег образовања ученик повезује примену супстанци у свакодневном животу, струци и индустријској производњи с физичким и хемијским својствима супстанци, а својства супстанци са структуром и интеракцијама између честица. Повезује узроке хемијских реакција, топлотне ефекте који прате хемијске реакције, факторе који утичу на брзину хемијске реакције и хемијску равнотежу са примерима хемијских реакција у свакодневном животу, струци и индустријској производњи. Ученик разуме улогу експерименталног рада у хемији у формирању и проверавању научног знања, идентификовању и синтези једињења, и уме да у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци. Користи одговарајућу хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Прати дискусију и, на основу аргумената, заузима став о улози и примени хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину.

НАПРЕДНИ НИВО

На крају средњег образовања ученик може да предвиди физичка и хемијска својства супстанци на основу електронске конфигурације атома елемената, типа хемијске везе и утицаја међумолекулских интеракција. Ученик предвиђа својства дисперзног система и примењује различите начине квантитативног изражавања састава раствора. Планира, правилно и безбедно изводи хемијске реакције, израчунава масу, количину и број честица супстанци које учествују у реакцији, користи изразе за брзину реакције и константу равнотеже. Ученик има развијене вештине за лабораторијски рад, истраживање својстава и промена супстанци и решавање проблема. У објашњавању својстава и промена супстанци користи одговарајуће хемијске термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине. Дискутује о улози хемије у свакодневном животу, о ефектима савремене технологије и технолошких процеса на друштво и животну средину. Предлаже активности у циљу очувања животне средине.

Специфична предметна компетенција: хемијска писменост

На крају средњег образовања ученик је формирао хемијску писменост као основу за праћење развоја хемије као науке и за разумевање повезаности хемије, хемијске технологије и развоја друштва. Хемијска писменост помаже доношењу одлука у вези с коришћењем различитих производа у свакодневном животу, као и активном односу према очувању здравља и животне средине.

ОСНОВНИ НИВО

Ученик је формирао појмовни оквир као основу за разумевање окружења у коме живи, посебно својстава и промена супстанци и комерцијалних производа с којима је у контакту у свакодневном животу и струци. Правилном употребом супстанци брине о очувању здравља и животне средине. Има развијене вештине за безбедно и одговорно руковање супстанцама (производима) и правилно складиштење отпада.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик је формирао појмовни оквир за праћење информација у области хемије као науке, о доприносу хемије развоју технологије и друштва. Сагледава квалитативне карактеристике и квантитативне односе у хемијским реакцијама и повезује их са утицајима на животну средину, производњу и развој друштва. Појмовни оквир помаже праћењу јавних дискусија у вези с применом одређене технологије и утицају на здравље појединца и животну средину, као и за доношење одлука у вези с избором производа и начином њиховог коришћења.

НАПРЕДНИ НИВО

На крају средњег образовања ученик примењује фундаменталне принципе у вези са структуром, својствима и променама супстанци у осмишљавању стратегије и решавању проблема, постављању хипотеза и планирању истраживања за проверу хипотеза, анализирању и интерпретацији прикупљених података и извођењу закључака на основу података и чињеница. Ученик вреднује поступке и алтернативне приступе решавању проблема, вреднује добијене резултате и доноси одлуке на основу разумевања хемијских појмова.

Специфична предметна компетенција: научни метод у хемији и хемијски језик

На крају средњег образовања ученик прикупља податке о својствима и променама супстанци посматрањем и мерењем; планира и описује поступак; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; представља резултате табеларно и графички; уочава трендове и користи хемијски језик (хемијски термини, хемијски симболи, формуле и хемијске једначине) за формулисање објашњења, закључака и генерализација.

ОСНОВНИ НИВО

Ученик прати поступак и уме да: испита својства и промене супстанци; изведе мерење физичких величина; правилно и безбедно рукује супстанцама, прибором, посуђем и инструментима; опише поступак и представи резултате према задатом обрасцу; објасни добијене резултате или пронађе објашњење у различитим изворима, користећи хемијску терминологију, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине.

СРЕДЊИ НИВО

Ученик уме да: у експерименталном раду прикупи квалитативне и квантитативне податке о својствима и променама супстанци; користи одговарајућу апаратуру и инструменте; мери, рачуна и користи одговарајуће јединице; формулише објашњења и закључке користећи хемијски језик (термине, хемијске симболе, формуле и хемијске једначине).

НАПРЕДНИ НИВО

Ученик планира и изводи експерименте (анализира проблем, претпоставља и дискутује могућа решења/резултате; идентификује променљиве, планира поступке за контролу независних променљивих, прикупља податке о зависним променљивим); анализира податке, критички преиспитује поступке и резултате, објашњава уочене правилности и изводи закључке; припрема писани или усмени извештај о експерименталном раду/истраживању; приказује резултате мерења водећи рачуна о тачности инструмента и значајним цифрама. Размењује информације повезане с хемијом на различите начине, усмено, у писаном виду, у виду табеларних и графичких приказа, помоћу хемијских симбола, формула и хемијских једначина.

Стандарди општих међупредметних компетенција за крај средњег образовања

Компетенције као исходи учења које се формирају и подржавају заједничким радом више појединачних школских дисциплина релевантне су за лични, професионални и социјални развој и функционисање појединца, у којима се компетентност стиче флексибилним и динамичним интегрисањем и применом предметних знања.

Издвојене су следеће опште и међупредметне компетенције као најрелевантније за адекватну припрему ученика за активну партиципацију у друштву и целоживотно учење:

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама

4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција
11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву.

Опште и међупредметне компетенције дефинисане су као обавезне али, због специфичног положаја у наставном процесу, очекивани исходи одређени су само на основном, базичном нивоу.

1) Компетенција за целоживотно учење

Лични и професионални развој појединца превасходно почива на његовој способности да управља процесом учења. Ученик треба да буде оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик уме да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство. Свестан је процеса учења, могућности и тешкоћа у учењу; уме да превазиђе тешкоће и да истраје у учењу. Примењује знања у различитим ситуацијама у зависности од карактеристика ситуације и сопствених циљева.

- Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим.
- Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селекује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.
- Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења.
- Познаје различите врсте текстова и уме да изабере адекватну стратегију читања.
- Разликује чињенице од интерпретација, ставова, веровања и мишљења; препознаје и продукује аргументацију за одређену тезу, разликује аргументе према снази и релевантности.
- Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе.

2) Комуникација

Ученик влада различитим модалитетима комуникације и користи их на сврсисходан и конструктиван начин када комуницира у приватном, јавном, образовном и професионалном контексту. Ученик прилагођава начин и средства комуникације карактеристикама ситуације (сврси и предмету комуникације, комуникационим капацитетима и карактеристикама партнера у комуникацији итд.). Користи на одговарајући и креативан начин појмове, језик и стил комуникације који су специфични за различите научне, техничке и уметничке дисциплине. У комуникацији са другима уме да изрази себе (своје мишљење, осећања, ставове, вредности и идентитете) и да оствари своје циљеве на позитиван, конструктиван и аргументован начин поштујући и уважавајући другог. Критички процењује садржај и начин комуникације у различитим комуникативним ситуацијама. Ученик има развијену свест о значају позитивне и конструктивне комуникације и активно доприноси неговању културе дијалога у заједницама којима припада.

- Активно доприноси неговању културе дијалога, уважавању и неговању различитости и поштовању основних норми комуникације.
- Ученик познаје специфичне карактеристике различитих модалитета комуникације (усмена и писана, непосредна и посредована комуникација, нпр. телефоном, преко интернета).
- Уме јасно да искаже одређени садржај, усмено и писано, и да га прилагоди захтевима и карактеристикама ситуације: поштује жанровске карактеристике, ограничења у погледу дужине, намену презентације и потребе аудиторијума.

- Уважава саговорника - реагује на садржај комуникације, а не на личност саговорника; идентификује позицију (тачку гледишта) саговорника и уме да процени адекватност аргументације и контрааргументације за ту позицију.

- У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин како би остварио своје циљеве и проширио разумевање света, других људи и заједница.

- Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине.

3) Рад са подацима и информацијама

Ученик разуме значај коришћења поузданих података за рад, доношење одлука и свакодневни живот. Користи знања и вештине из различитих предмета да представи, прочита и протумачи податке користећи текст, бројеве, дијаграме и различите аудио-визуелне форме. Ученик користи различите изворе информација и података (библиотеке, медије, интернет, личну комуникацију, итд.) и критички разматра њихову поузданост и ваљаност. Ефикасно проналази, селекује и интегрише релевантне информације из различитих извора.

- Зна да је за разумевање догађаја и доношење компетентних одлука потребно имати релевантне и поуздане податке.

- Уме да пореди различите изворе и начине добијања података, да процењује њихову поузданост и препозна могуће узроке грешке.

- Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.

- Користи информационе технологије за чување, презентацију и основну обраду података.

- Зна разлику између података и њиховог тумачења, зна да исти подаци, у зависности од контекста, могу имати различита тумачења и да тумачења могу да буду пристрасна.

- Разуме разлику између јавних и приватних података, зна које податке може да добије од надлежних институција и користи основна правила чувања приватности података.

4) Дигитална компетенција

Ученик је способан да користи расположива средства из области информационо-комуникационих технологија (уређаје, софтверске производе, електронске комуникационе услуге и услуге које се користе путем електронских комуникација) на одговоран и критички начин ради ефикасног испуњавања постављених циљева и задатака у свакодневном животу, школовању и будућем послу. Познаје основне карактеристике расположивих информационо-комуникационих технологија (у даљем тексту: ИКТ) и могућности њихове примене у свакодневном животу, раду и образовању, односно њихов утицај на живот и рад појединца и заједница. Имајући у виду сврху постављених циљева и задатака уме да одабере одговарајуће ИКТ средство и да га користи на одговоран и креативан начин у активностима које ради тога спроводи (комуникација; сарадња; учешће у животу заједница; учење; решавање проблема; трансакције; планирање, организација и управљање самосталним и заједничким активностима; стварање, организација, обрада и размена информација), а да истовремено приступ решавању проблема прилагоди могућностима технологије. Приликом коришћења ИКТ-а свестан је ризика за сопствену и туђу сигурност и добробит и одговорним поступањем себе и друге штити од нежељених последица.

- Уме да претражује, процењује релевантност и поузданост, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи одговарајућа ИКТ средства (уређаје, софтверске производе и електронске услуге).

- Изражава се у електронском облику коришћењем одговарајућих ИКТ средстава, укључујући мултимедијално изражавање и изражавање са елементима формално дефинисаних нотација карактеристичних за коришћења ИКТ средстава (нпр. адресе, упити, команде, формуле, процедуре и сл. изражене у одговарајућој нотацији).

- Помоћу ИКТ уме да представи, организује, структурира и форматира информације користећи на ефикасан начин могућности датог ИКТ средства.
- Приликом решавања проблема уме да одабере одговарајућа ИКТ средства, као и да прилагоди начин решавања проблема могућностима тих ИКТ средстава.
- Ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.
- Препознаје ризике и опасности при коришћењу ИКТ и у односу на то одговорно поступа.

5) Решавање проблема

Ученик ангажује своје индивидуалне капацитете (знање из различитих предмета, искуство стечено изван школе, као и интелектуалне, емоционалне и социјалне способности) и друге ресурсе који му стоје на располагању (различити извори информација, алати, књиге, искуство других ученика, наставника и других особа из школског и ваншколског окружења, итд.), селективно и сврсисходно их користи, истрајава у решавању проблема и проналази/осмишљава делотворно решење за јасно или релативно јасно дефинисане проблемске ситуације за које не постоји очигледно решење, а које се јављају током учења и приликом учешћа у животу школе.

- Испитујући проблемску ситуацију, ученик идентификује ограничења и релевантне карактеристике проблемске ситуације и разуме како су оне међусобно повезане.
- Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације.
- Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације преко релевантних критеријума, уме да објасни шта су предности и слабе стране различитих решења и да се определи за боље решење.
- Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију.
- Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама.

6) Сарадња

Ученик је способан да се у сарадњи са другима или као члан групе ангажује на заједничком решавању проблема или реализацији заједничких пројеката. Учествоје у заједничким активностима на конструктиван, одговоран и креативан начин афирмишући дух међусобног поштовања, равноправности, солидарности и сарадње. Активно, аргументовано и конструктивно доприноси раду групе у свим фазама групног рада: формирање групе, формулисање заједничких циљева, усаглашавање у вези са правилима заједничког рада, формулисање оптималног начина за остварење заједничких циљева на основу критичког разматрања различитих предлога, подела улога и дужности, преузимање одговорности за одређене активности, надгледање заједничког рада и усклађивање постигнутих договора са новим искуствима и сазнањима до којих се долази током заједничког рада и сарадње. У процесу договарања уме да изрази своја осећања, уверења, ставове и предлоге. Подржава друге да изразе своје погледе, прихвата да су разлике у погледима предност групног рада и поштује друге који имају другачије погледе. У сарадњи са другима залаже се да се одлуке доносе заједнички на основу аргумената и прихваћених правила заједничког рада.

- Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева.
- Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада.
- Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима.
- Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе.

- Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин.
- Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе.

7) Одговорно учешће у демократском друштву

Ученик је способен да активно, компетентно, критички и одговорно учествује у животу школе, заједница којима припада, као и у ширем демократском друштву, руководећи се правима и одговорностима које има као припадник заједнице и као грађанин. Прихвата и поштује друге као аутономне и једнако вредне особе. Својим активностима у заједници доприноси заштити и неговању људских и мањинских права, хуманистичких вредности и основних демократских вредности и принципа. Користи право избора културе, субкултуре и традиције које ће неговати и афирмисати, поштујући право других да негују и афирмишу другачије културе, субкултуре и традиције. Поштује равноправност различитих заједница и њихових традиција и идентитета. Посебно води рачуна о могућој маргинализацији или дискриминацији своје или других заједница и активно изражава солидарност са онима који су дискриминисани или маргинализовани. Уме да се удружује са другима како би ангажовано, толерантно, аргументовано и критички заступали одређене ставове, интересе и политике поштујући права оних који заступају супротстављене иницијативе, као и правила и процедуре за доношење одлука.

- Активно учествује у животу школе и заједнице тако што поштује друге учеснике као једнако вредне аутономне особе и њихова људска и мањинска права и тако што се супротставља различитим формама насиља и дискриминације.

- Својим активностима у школи и заједници афирмише дух толеранције, равноправности и дијалога.

- Критички и аргументовано учествује у разматрању отворених питања за која је заинтересован поштујући разлике у мишљењу и интересима и даје лични допринос постизању договора.

- Има осећање припадности одређеним културним заједницама, локалној заједници, региону у којем живи, ширем друштву, држави Србији и међународним организацијама у које је Србија укључена.

- Изражава на афирмативан начин свој идентитет и поштује другачије културе и традиције и тако доприноси духу интеркултуралности.

- На изборима уме да се определи за политичке идеје и програме за које сматра да на најбољи начин доприносе остварењу личне и друштвене добити и поштује право других на другачије опредељење.

- Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима.

8) Одговоран однос према здрављу

Ученик прикупља информације о темама у вези са ризицима, очувањем и унапређењем психофизичког здравља. Просуђује релевантне околности и, по потреби, доноси одлуке и/или се укључује у активности значајне за превенцију болести и очување здравља. Свестан је свих димензија здравља (физичко, ментално, социјално, емоционално здравље). Познаје факторе који доприносе здрављу или га угрожавају и импликација њиховог деловања по појединца, групу или заједницу. Својим понашањем, као појединац и део различитих група и заједница, промовише здравље, заштиту здравља и здраве стилове живота.

- Познаје основне састојке хране и промене које утичу на њен квалитет; разуме значај правилне исхране и адекватне прераде хране за очување здравља.

- Познаје карактеристике основних заразних болести, њихове изазиваче и мере превенције.

- Разуме значај лекова и правилног начина њихове употребе за очување здравља.

- Познаје могуће последице коришћења никотина, алкохола и других психоактивних супстанци.
- Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана).
- Уме да пружи прву помоћ.

9) Одговоран однос према околини

Одговоран однос према околини подразумева познавање и непосредан доживљај природе; увиђање значаја који природа има за одржавање живота на Земљи; разумевање међузависности живог света, природних ресурса и климатских услова за одржање живота; очување његове разноврсности, еколошких станишта и климатских услова; активно учествовање у неговању здравих заједница. Ученик познаје како људске активности могу да унапреде или угрозе животну средину и одржив развој. Спреман је да се укључи у активности усмерене ка очувању окружења у којем живи, ради и учи.

- Разуме концепт здравог и безбедног окружења (вода, ваздух, земљиште) за живот људи и спреман је да се активно ангажује у заштити и унапређењу квалитета живота у заједници.
- Показује разумевање и спремност за ангажовање у заштити природе и управљању ресурсима тако да се не угрожава могућност будућих генерација да задовоље своје потребе.
- Процењује ризике и користи од употребе неких супстанци по околину и здравље људи и одговорно поступа са њима (правилно их складишти и одлаже отпад).
- Познаје факторе који утичу на загађење земљишта, воде и ваздуха, разуме и предвиђа последице њихове употребе.
- Увиђа предности и недостатке коришћења различитих извора енергије.
- Разуме значај и користи могућности рециклирања.

10) Естетичка компетенција

Ученик је упознат са културним наслеђем људске заједнице, има свест о вредности уметничких и културних дела и њиховог значаја за развој друштва. Естетичка компетенција иде корак даље од тога, ка препознавању међуповезаности различитих форми и средстава уметничког изражавања. Свестан је значаја естетске димензије у свакодневном животу, има критички однос према употреби и злоупотреби естетике. Ученик се оспособљава да исказује опажања, осећања и идеје у вези са уметничким изразима у различитим медијима, да култивише културне навике, да изграђује аутономне естетске критеријуме и преференције и суди у складу с њима.

- Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије.
- Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоупотреби естетике.
- Има изграђене преференције уметничких и културних стилова и користи их за обогаћивање личног искуства.
- Повезује уметничка и културна дела са историјским, друштвеним и географским контекстом њиховог настанка.
- Уме да анализира и критички вреднује уметничка дела која су представници различитих стилова и епоха, као и дела која одступају од карактеристика доминантних праваца.
- Вреднује алтернативне уметничке форме и изразе (субкултурна дела).

11) Предузимљивост и предузетничка компетенција

Кроз образовање за предузетништво, ученик се учи организационим вештинама и способностима, укључујући различите интерперсоналне вештине, као и организацију простора, управљање временом и новцем. Ученик је оспособљен за комплексно планирање и одлучивање које подразумева поштовање више услова истовремено. Уме да осмишљава пројекте у складу са унапред постављеним захтевима. Зна како да се упозна са

карактеристикама одређених послова и радних места, спреман је на волонтерско ангажовање и коришћење различитих могућности за стицање радног искуства.

- Ученик разуме важност личне активације и показује иницијативу у упознавању са карактеристикама тржишта рада (захтеви појединих радних места, начин функционисања институција, позиционирање у свету бизниса).

- Разуме принципе функционисања тржишта рада и схвата неопходност сталног усавршавања у складу са развојем тржишта и захтевима послодаваца.

- Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине ("јаке стране"); уме да напише CV и мотивационо писмо.

- Уме да искаже и заступа своје идеје, и да утиче на друге, кроз развој вештине јавног говора, преговарања и решавања конфликта.

- Има способност постављања адекватних и реалних циљева процењујући и прихватајући ризике; планира ресурсе и управља њима (знања и вештине, време, новац, технологије и други ресурси) и усредсређен је на постизање циљева.

- Зна да комуницира с послодавцима; уме да преговара; спреман је да обавља праксу и волонтира поштујући договоре.

05. Програм допунске, додатне и припремне наставе

Програм допунске, додатне и припремне наставе обухвата следеће активности:

- Упућивање ученика на допунску наставу и праћење напредовања упућених на седницама одељењских већа на класификационим периодима;
- Упућивање и праћење ученика упућених на додатну наставу на седницама одељењских већа на класификационим периодима;
- Упућивање ученика на полагање разредних испита
- Организовање припремне наставе за ученике који се упућују на полагање разредног испита;
- Утврђивање успеха ученика након обављених разредних испита;
- Организовање припремне наставе за ученике који су упућени на полагање поправног испита ;
- Утврђивање успеха ученика након обављених поправних испита;
- Организовање припремне наставе за све ученике за полагање матурских и завршних испита;
- Праћење резултата након завршених матурских и завршних испита;

Додатни рад

Додатни рад се остварује за ученике који постижу изузетне резултате и показују интересовање за продубљивање знања из одређеног предмета.

Циљ додатног рада је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима, као и да подстиче ученике на самосталан рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље самообразовање.

Задаци су:

- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење;
- подстицање индивидуалног развоја ученика, пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика;
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности;

- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају улови за индивидуализацију додатног рада;
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Организација и извођење ове наставе обављаће се на садржајима предвиђеним радовним наставним планом и програмом, али се сходно интересовањима и потребама ученика ти садржаји проширују, продубљују и допуњују новим садржајима одређених наука, и као такви важе само за ученике обухваћене овим обликом рада.

Наставник треба да упућује ученике да самостално испитују разне појаве, да се служе литературом, приручницима, користе Интернет, да помаже у истраживању...

Допунски рад

Допунски рад се организује за ученике који стално или повремено заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја у редовној настави и самим тим не постижу задовољавајући успех из појединих предмета.

Потреба за организовање допунског рада утврђује се током школске године чим се испоље тешкоће и уочи заостајање појединих ученика у савлађивању садржаја неких наставних предмета.

Припремни рад

Припремни рад се организује за редовне ученике који су због болести упућени на полагање разредног испита и за ванредне ученике. Организује се према садржајима из програма образовања пре полагања разредног испита.

Циљ допунског и припремног рада је да омогуће ученицима да се лакше укључе у редован образовно-васпитни процес.

Задачи су:

- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате;
- усклађивање овако утврђених садржаја са потребама и могућностима ученика;
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

06. Програм и активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникација, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа

Активности у оквиру овог програма треба да пруже ученицима основне поставке сналажења у свакодневним животним ситуацијама и односима са другима. Вештине које треба развити у овом процесу су:

- Уважавање различитих погледа на свет и сопствено окружење
- Сарадња и спремност на заједнички рад
- Развој боље комуникације кроз разговор и слушање
- Развијање добрих међуљудских односа, рад у групи, стварање пријатељстава
- Изражавање и разумевање сопствених емоција
- Уважавање и поштовање туђих емоција
- Решавање проблема, склоност истраживању различитих могућности и решења

Овај програм биће реализован путем следећих активности и тема:

- Развијање позитивног односа према раду, дисциплини, осећају дужности, одговорности, дружењу
- Како победити трему?
- Емпатија
- Конструктивно решавање проблема
- Упућивање на особе и институције које ученицима могу помоћи у превазилажењу проблема, криза
- Доношење правила лепог понашања
- Толерантно понашање и реаговање на различитости
- Комуникација и тимски рад
- Фер игра и навијање
- Шта треба да знамо о обележавању националних и верских празника; поштовање различитости
- "Где ме жуља ципела" – разговор о потешкоћама, могућностима уклањања, узајамна помоћ
- Нова година, мисли, жеље, мале пажње за најдраже, честитке коме и како
- Начини превазилажења адолесцентних криза
- Самоиницијатива и и подстицање предузетничког духа
- Разговор о важности целоживотног учења
- Како одолети социјалним притисцима? – препознавање социјалних притисака и оснаживање ученика да им се одупру
- Разговарамо о важност квалитетне и ефикасне сарадње са другима и неговању другарства и пријатељства
- Умемо ли да пружимо ненасиљан отпор? – разговор;
- Шта да радим, нисам прихваћен/а?
- Лакше је без предрасуда. Шта је то сукоб генерација?
- Етничка толеранција и солидарност
- Бонтон данас: Да ли је тешко бити фин?
- Они су успели – примери успешних предузетника у окружењу
- Потребне и мотиви човека (забране, конфликт)
- „Када не иде како желим“ – превазилажење стресних ситуација

Наведене теме и активности биће реализоване на часовима одељенског старешине односно одељенске заједнице кроз излагање, презентације и радионице. Такође је потребно укључивање ученика у припрему одређених тема. По потреби и ускладу са могућностима сарађивати са стручним службама и тимовима у реализацији појединих тема.

07. Факултативни ваннаставни предмети, њихови програмски садржаји и активности којима се остварују

Факултативни ваннаставни облици имају за циљ да допринесу развоју личности на образовном, сазнајном, креативном, друштвеном и личном плану.

Задаци су:

- проширивање и продубљивање, као и стицање нових знања и умења а према интересовањима ученика;
- задовољавање специфичних интересовања ученика уз активно усмеравање њихових склоности, способности интересовања и подстицање професионалног развоја;
- мотивисање и оспособљавање ученика за самосталан и креативан рад;

- омогућавање ученицима организовање забаве и рекреације као и других услова да самостално користе слободно време и организују духовни, културни и друштвени живот у средини у којој раде.

Факултативни ваннаставни облици се организују као:

1. екскурзија,
2. стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције, друштвенокористан рад и друго),
3. културна и јавна делатност школе,
4. остале активности.

Укупан број сати, односно дана (по ученику) за реализацију ових активности приказан је у следећој табели:

Назив		I разред	II разред	III разред	IV разред
Екскурзије	разреди који нису завршни	до 2 наставна дана	2 до 3 наставна дана	2 до 5 наставних дана	/
	завршни разреди	/	/	5 наставних дана	До 5 наставних дана
Стваралачке и слободне активности ученика		30 – 60 часова	30 – 60 часова	30 – 60 часова	30 – 60 часова
Културна и јавна делатност школе		2 радна дана	2 радна дана	2 радна дана	2 радна дана

08. Начин остваривања и прилагођавања програма образовања ученика са изузетним, односно посебним способностима

При уписивању у школу, ученици попуњавају анкету о заинтересованости за учествовање у ваннаставним активностима. Наставници који раде на упису ученика у школу, том приликом разговарају са ученицима и/или њиховим родитељима/законским заступницима. То је први корак у активностима доласка до информација о интересовањима и посебним способностима ученика. Одељењски старешина у сарадњи са представницима ПП службе од ученика, родитеља/законских заступника, стручних сарадника основних школа ради на прикупља информација (анкета, разговори) о ученицима, њиховим изузетним интересовањима.

На седницама ОВ наставници размењују информације о идентификовању ученика са изузетним образовним способностима. Ученика који показује заинтересованост за неки предмет, наставник који тај предмет предаје информисе о терминима додатне наставе, постојању и раду секција, тимова у школи. Одељењски старешина родитеље ученика упознаје са предлогом одељењског већа да се ученик укључи у рад додатне наставе, секција, тимова, припрема за такмичења, остале активности које укључују ученике са изузетним, односно посебним способностима. Следи праћење ангажовања ученика који су укључени у наведене активности. Некада се ови ученици, у складу са њиховим интересовањима, укључују у рад других институција, владиних и невладиних организација које се баве младима, учествују на различитим конкурсима који се расписују у граду и земљи.

Подршка ученицима са изузетним способностима у редовној настави, у осталим облицима наставе и ваннаставним активностима, треба да буде холистичка, уважавајући њихове образовне и развојне потребе.

Пружање подршке ученицима са изузетним способностима у редовној настави може да се одвија се кроз примениу ИОП 3, проширеног или обogaђеног индивидуалног образовног плана.

Предлог за утврђивање права на ИОП 3 директору установе подноси Тим за инклузивно образовање, на основу процене коју дају наставник, стручни сарадник или родитељ, а након што су претходно примењиване, евидентирани и вредноване мере индивидуализације. За ученика треба да буде израђен педагошки профил. Предлог садржи наводе и образложене разлоге за подношење предлога за утврђивање права на ИОП 3, као и доказе о претходно примењеним мерама индивидуализације. Родитељ даје писану сагласност да се приступи изради ИОП-а. Приликом израде ИОП-а 3, потребно је узети у обзир све доступне облике подршке ученицима у редовној настави. Након примене следи вредновање и праћење успеха у школи, постигнућа ученика у различитим активностима, резултати на такмичењима, смотрема, ваннаставним активностима, процене наставника и стручних сарадника. Врши се валуација о спроведеним активностима и напредовању, постављају се даљих реалних циљева

У школи се негује континуирана промоција успешних ученика кроз похваљивање и награђивање, а у складу са Правилником о похваљивању и награђивању ученика.

09. Програм културних активности школе

Културне активности школе, реализују се кроз различите начине:

- рад на промоцији образовних профила по основним школама;
- учествовање на сајмовима образовања;
- учествовање у културним и јавним манифестацијама у граду (свечане академије, трибине, дебате, промоције, музички наступи);
- учествовање на јавним државним конкурсима (литерарним и ликовним радовима);
- учествовање у организацији Школске славе и Дана отворених врата;
- учешће на спортским такмичењима;
- учешће на духовним и књижевним вечерима;
- друге активности за којима се буде указала прилика;

Остале активности су:

- хуманитарне активности: учешће у различитим активностима хуманитарног карактера и акцијама Црвеног крста ;
- купо-продаја половних уџбеника;
- друге активности за којима се буде указала прилика.

10. Програм слободних активности

Секције

Поред редовног, образовно васпитног рада, у школи се организује рад секција које ће бити усмерене ка конструктивном и стваралачком развоју, доприносити квалитетном коришћењу слободног времена и ван установе. У зависности од интересовања ученика, који се анкетају на почетку сваке школске године, ученици могу изабрати неку од наведених секција:

- Литерарно – беседничка секција
- Новинарска секција
- Рецитаторско - драмска секција
- Секција за страни језик
- Математичка секција
- Црвени крст

- Историјска секција
- Биолошко-еколошка секција
- Географска секција
- Атлетска секција
- Рукометна секција
- Кошаркашка секција
- Стонотенисерска секција
- Одбојкашка секција
- Стрељачка секција
- Фудбалска секција
- Пливачка секција
- Секција за предузетништво
- Ауто-мото секција
- Секција за моделирање
- Савремене телекомуникације и рачунарска техника и роботика
- Примењена електроника
- Секција за рециклажу
- Графичко - дизајнерска секција
- Шаховска секција
- Секција за верску наставу
- Секција за програмирање лего робота
- Секција AUTO CAD
- Фото секција
- Библиотечка секција
- Савремена физика

Одлука о секцијама које ће радити у току одређене школске године се доноси на седници Наставничког већа на основу изјашњавања и заинтересованости ученика.

У складу са програмима и плановима рада, у оквиру рада појединих секција заинтересовани ученици имаће прилику да посете и сајмове из те области или да реализују излете.

Секције сачињавају своје програме рада које ће током реализације прилагођавати интересовањима, афинитетима, узрасно-развојним карактеристикама и ангажовању ученика.

Друштвено – користан рад

Друштвено – користан рад реализује се са циљем да васпитава ученике да добровољним радом самостално и у оквиру друштвено-организованих активности у слободном времену, допринесе стварању и унапређивању услова живота и рада људи у ужој и широј друштвеној заједници.

Задаци су:

- развијање навика ученика да стално и рационално обављају различите послове ради задовољавања личних потреба, потреба породице и друштвене средине;
- стицање навика и одговорности за чување и естетски изглед средине у којој ученик учи, ради и живи; развој и неговање урбане и комуналне културе;
- развијање свести о потреби колективног рада и принципима који се примењују у акцијама и активностима друштвено-корисног рада;
- развијање осећања одговорности за преузете обавезе и радне задатке уз неговање радне културе ученика и спремности за сарадњу.

Садржај и облици друштвено корисног рада су следећи:

- одржавање школског простора: уређење учионица, заједничких просторија
- израда паноа и зидних новина, израда шема и графикана и других наставних средстава
- друге активности за којима се буде указала прилика.

11. Програм каријерног вођења и саветовања

У циљу подстицања каријерног вођења и саветовања ученика и пружања помоћи појединцу да формира реалну слику о својим способностима, особинама личности, интересовањима и да у односу на садржај, услове и захтеве појединих образовних профила и занимања што успешније планира свој професионални развој, током школске године у школи ће бити организован континуиран и систематски рад на професионалној оријентацији, каријерном вођењу и саветовању ученика.

Школа омогућава формирање зреле и одговорне личности, способне да доноси добро промишљене и одговорне одлуке о властитој професионалној будућности и да их спроводи у дело.

У школи је формиран тим за каријерно вођење и саветовање у чијем саставу су стручни сарадници и наставници. Тим ће сваке школске године предложити начине реализације програма.

Циљ програма каријерног вођења и саветовања јесте да помогне ученицима и родитељима у истраживању могућности за даље учење и запошљавање, односно идентификовање, избор и коришћење бројних информација о професијама, каријери, даљем учењу и образовању и формирање сопственог става о томе.

Програм тежи да код ученика развије **компетенције управљања каријером** и то:

- Истраживање себе у контексту личног и професионалног развоја;
- Формирање слике о себи у односу на образовне и каријерне могућности;
- Избор релевантних извора информисања о образовним и каријерним могућностима;
- Активно и континуирано информисање о образовним и каријерним могућностима;
- Коришћење релевантних информација ради доношења одлука;
- Планирање каријерног развоја;
- Праћење и вредновање каријерног развоја;
- Управљање каријерним развојем у условима прелазних периода и неочекиваних промена.

Програм треба да помогне младим људима да разумеју и интерпретирају информације о свету рада и будућој каријери, да могу да разјасне недоумице које имају у погледу професија или послова, да разумеју своје способности и дефинишу своје ставове у погледу понуђених или жељених избора. Каријерно саветовање и вођење треба да пружи подршку младима да боље разумеју себе и своје потребе, да превазиђу могуће баријере у погледу учења, напредовања у будућим професијама.

Програм каријерног вођења и саветовања намењен младим талентима и младима из осетљивих друштвених група треба да у оквиру основних стандарда уважи специфичности које важе за ове групације младих.

Програм каријерног вођења и саветовања обухвата информисање, образовање за каријеру, саветовање и тестирање, вођење и доношење одлука о професији код ученика.

КАРИЈЕРНО ИНФОРМИСАЊЕ

Циљ информисања јесте превенција погрешног избора правца образовања или избора занимања. Реално планирање каријере утиче на смањење незапослености. Информације се односе на мрежу образовних установа, дужину школовања, образовне профиле, наставне планове и програме, актуелне информације о свету рада – занимањима, могућностима и перспективама запошљавања и развоја каријере.

Активности којима се може реализовати каријерно информисање су:

- Упознавање са свим релевантним подацима о ученицима, посебно ученицима првог разреда у циљу потпунијег праћења развоја, напредовања, понашања, способности, интересовања и адаптације ученика;
- Упознавање ученика са организацијом и пословима у предузећима у којима реализују практичну и блок наставу из одређених предмета;
- На часовима одељенског старешине и одељењске заједнице ученици ће дискутовати о избору будућег занимања, наставку школовања и укључивању у свет рада;
- Ученицима завршних разреда биће омогућено да се упознају са условима уписа и студирања кроз презентације факултета и виших школа које организују овај вид професионалног информисања ученика;
- Информисање ученике о тренутним кадровским потребама привреде, проходности и условима уписа на поједине виши школе и факултете и о другим релевантним питањима;
- Радионице на теме каријерног вођења за ученике;
- Презентација школе и образовних профила које уписујемо у наредну школску годину ученицима основних школа;
- Организација Дана отворених врата;
- Организација Дана отворених компанија.

ОБРАЗОВАЊЕ ЗА КАРИЈЕРУ

Циљ образовања је да помогне ученицима да разумеју своје мотиве, вредности и начин како могу допринети друштву у коме живе. Обезбеђује им знање о тржишту рада, вештине које их оспособљавају да врше изборе у сфери образовања, рада и живота, а такође их оспособљава да планирају каријеру и припреме се за рад. образовање за каријеру промовише разумевање света рада кроз школске наставне програме где наставници директно интегришу у предметне области, илигде се стицање одређених вештина потребних за запошљавање организује као посебан сегмент образовног рада, који је такође укључен у школски курикулум.

Активности којима се може реализовати ова област каријерног вођења су:

- Упознавање ученика са организацијом и пословима у предузећима у којима реализују практичну и блок наставу из одређених предмета;
- Предметни наставници ће наставне садржаје појединих предмета користити за ближе и потпуније упознавање ученика са подручјима рада и занимањима у којима се стечена знања из одређених предмета практично примењују;
- Руководиоци секција ће у раду слободних активности пратити рад и ангажовање ученика, упознавати се са посебним способностима ученика и другим карактеристикама њихове личности и деловати подстицајно на ученике;
- На часовима одељенског старешине и одељењске заједнице ученици ће дискутовати о избору будућег занимања, наставку школовања и укључивању у свет рада
- Оспособљавање ученика завршних разреда за писање професионалних биографија (CV) и вођење разговора при запошљавању.

САВЕТОВАЊЕ И ТЕСТИРАЊЕ

Циљ јесте оснаживање појединца и мотивисање за доношење утемељених одлука приликом планирања каријере (избор одговарајућег занимања, радног места, школе, факултета, додатног образовања и обуке). Приликом психолошког саветовања и тестирања појединцу се предочавају начини доношења одлуке сагледавањем реалних могућности у односу на способности, особине личности, интересовања итд. Саветовања се могу комбиновати са тренинзима ради ефикаснијег прихватања активне улоге у планирању каријере.

Активности којима се може реализовати саветовање и тестирање су следеће:

- Праћење индивидуалних склоности ученика, као и усклађености развоја личности ученика и испољених професионалних жеља и професионалног напредовања;
- Испитивање професионалних опредељења заинтересованих ученика ТПО тестом и другим психолошким тестовима;
- Професионално информисање ученика завршних разреда - упознавање ученика са могућностима даљег школовања на вишим школама и факултетима, као и могућностима доквалификације и преквалификације, запошљавања;
- Индивидуални саветодавни рад са ученицима и родитељима на тему професионалне оријентације.

КАРИЈЕРНО ВОЂЕЊЕ

Каријерно вођење обухвата активности које имају за циљ да оспособе ученике да идентификују своје способности, компетенције, интересовања и да донесу одлуке о професији и да науче да управљају токовима свог живота у области учења и рада и након завршетка средње школе.

Активности којима се може реализовати каријерно вођење су следеће:

- Руководиоци секција ће у раду слободних активности пратити рад и ангажовање ученика, упознати се са посебним способностима ученика и другим карактеристикама њихове личности и деловати подстицајно на ученике;
- Подстицање ученика свих разреда да сопственим активностима и залагањем проналазе потребне информације о раду и занимањима у систему образовања, кадровским потребама у систему запошљавања, као и о својим могућностима, способностима и интересовањима, и да на основу тога доносе зреле професионалне одлуке;
- Радионице на теме каријерног вођења за ученике.

ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА О ПРОФЕСИЈИ КОД УЧЕНИКА

Има за циљ оспособљавање ученика да изврше најбољи могући избор професије или даљег школовања сагледавајући реалнемогућности у односу на своје способности, особине личности, интересовања итд.

Као резултат свих активности које се у школи реализују у оквиру програма каријерног вођења и саветовања и других активности које ученик самостално предузима, ученик ће бити усмерен да донесе одлуку о избору професије, а школа ће наставити да прати даљи професионални развој ученика и након завршетка школовања. У том смислу се у школи могу реализовати следеће активности:

- Подстицање ученика свих разреда да сопственим активностима и залагањем проналазе потребне информације о раду и занимањима у систему образовања, кадровским потребама у систему запошљавања, као и о својим могућностима, способностима и интересовањима, и да на основу тога доносе зреле професионалне одлуке;
- Испитивање професионалних намера ученика завршних разреда;
- Прикупљање података о упису на факултете и високе школе или запошљавању ученика који су завршили школу.

План реализације програма каријерног вођења и саветовања ће се детаљно планирати Годишњим планом рада школе где ће се дефинисати активности, начин реализације, време реализације и носиоци реализације за текућу школску годину.

12. Програм заштите животне средине

Програм заштите животне средине обухвата активности усмерене на јачање или развој еколошке свести, развијање љубави према природи као и о значају очувања природних ресурса. Реализација овог програма омогућава услове за активно и креативно провођење слободног

времена, промовише здраве и безбедне стилове живота, развија позитиван став и мишљење о школи, развија толеранцију, другарство, солидарност и хуманост.

Циљ васпитања и образовања у области заштите и унапређења човекове средине јесте да ученицима, у складу са њиховим узрастом, обезбеде стицање знања, развијање интересовања, формирање ставова система вредности и понашања, које ће им омогућити разјашњавање три основна противречна проблема на релацији савремен човек – природа: еколошки, културно-социјални и економски. Први проблем представља знања и друге карактеристике значајне за одржавање и стварање оптималних услова еколошке равнотеже у човековој средини; други – значајне карактеристике за правилан однос, заштиту и унапређење лепоте предела животне, радне и рекреативне средине као и очување природне културне баштине за садашње и будуће генерације; а трећи – знања о економској валоризацији природних извора и природних услова имајући у виду и штете које могу да нанесу услед њиховог угрожавања, загађивања, нерационалног коришћења, деградирања и сл.

За остварење наведеног циља потребно је да се остваре и следећи задаци:

- Указивање на морално-естетске аспекте односа човека према природи и развијање код ученика идеје хармоније између човека, друштва и природе и подстицање креативности;
- Указивање на потребу заједничког живљења људи у биосфери, јер је у њој настао недељиви спој духовности света човека и природе која га окружује и инспирише га на стваралаштво;
- Упознавање разноликости биосфере нашег простора, амбијенталних пејзажа, обиља флоре, фауне, воде или амбијенталне суровости живљења у урбаној средини;
- Могућности повезивања литературе, поезије, филозофије и науке у откривању истине о природи и односу човека према природи;
- Развијање одговорног односа ученика на основу еколошког знања и критеријума према природној и градитељској баштини и географском простору;
- Упознавање ученика са различитим видовима природних богатстава који се могу обновити или не обновити на националном и глобалном нивоу и њихов значај и вредност за живот човека, као и на последице њиховог нерационалног коришћења са становишта еколошких и економских штета.

Задаци културне и јавне делатности школе у области заштите животне средине су:

- Успостављање сарадње са библиотекама, позориштима, домовима културе, галеријама, музејима, рекреационим центрима, туристичким организацијама и др., и активно учествовање у доношењу и остваривању њихових програма ради оспособљавања и навикавања ученика да у свом самообразовању и слободном времену користе све оне изворе културе који ће их подстицати на стваралачки рад и унапређење човекове средине;
- Организовање учешћа ученика у радним акцијама заштите и унапређења човекове средине;
- Организовање предавања на теме из ових области;
- Организовање јавних манифестација и пропагирање акција у овој области;
- Омогућавање ученицима да учествују на конкурсима које расписују друштвена и стручне организације са темама из ове области;
- Обавештавање јавности преко месних и других јавних гласила и информативних институција, о свим својим активностима из ове области.

Задаци друштвено-корисног рада у овој области су:

- Учествовање ученика у одржавању и стварању повољних услова за рад у школи и уређивање средине у којој живе, чиме се доприноси изграђивању културе рада, стамбене и урбане културе;
- Организовање акција у којима би ученици активно и непосредно одржавали неки јавни простор, део насеља или зелених површина на територији града;
- Организовање акција сакупљања секундарних сировина у којима би учествовали ученици и других акција значајних за заштиту и унапређење животне средине;
-

Задаци друштвених и слободних активности у овој области су:

- Развијање стваралачког потенцијала на организован начин да добровољно бирају и организују облике за креативно коришћење слободног времена,
- Организовање одмора, путовања, излета, сусрета и других активности које доприносе обогаћивању искустава у формирању вредносних критеријума за оцењивање природних и грађених вредности;
- Организовање практичних акција за побољшање животних и естетских услова непосредне средине (дом, школа, фабрика, и сл.).

Програм заштите животне средине реализује се следећим конкретним активностима:

Активности/теме, садржаји	Начин реализације	Носиоци реализације и сарадници
Обележавање значајних датума: - Дан заштите озонског омотача - Дан климатских промена - Дан без дуванског дима - Светски дан вода - Светски дан енергетске ефикасности - Дан планете Земље - Дан одрживог развоја - Дан заштите животне средине	Разговор, дискусија, израда презентација и паноа, радионице, акција у школи, акције у школи и ван ње на чишћењу просторија и простора, селекција сувог отпада	Ученици, наставници, руководиоци секција, биолошко-еколошка секција, секција за рециклажу, секција географија одрживог развоја
Припрема материјала и предмета за различите манифестације у школи	Кићење новогодишње јелке, изложбе ученика, украшавање учионица, радионице у холу	Секција за рециклажу, секција географија одрживог развоја, ученици, руководиоци секција
Уређење школског простора и атријума школског дворишта	Акције у школи и ван ње на чишћењу просторија и простора атријума	Наставници, ученици, секција за рециклажу, секција географија одрживог развоја,
Реализација пројеката везаних за екологију и управљање отпадима	Разговор, дискусија, израда презентација, квиз знања, еко-камп и остале активности предвиђене пројектима	Ученици, биолошко-еколошка секција, секција за рециклажу у сарадњи са удружењима и развојним агенцијама
Уређење школског простора и нега биљака	Одржавање цвећа по кабинетима	Наставници, руководиоци секција, ученици, биолошко-еколошка секција, секција географија одрживог развоја

13. Програм заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, Програм превенције других облика ризичног понашања и Програм превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности

Програм заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Без насиља, молим!

Програм заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања усмерен је на обезбеђивање услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој ученика, заштиту од свих облика дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију ученика који је извршио, односно био изложен дискриминацији насиљу, злостављању или занемаривању. У свим поступцима који се тичу ученика, приоритетни принцип поступања је најбољи интерес детета.

Забрана дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у школи односи се на сваког – децу, ученике, запослене, родитеље, односно друге законске заступнике и трећа лица.

Под простором школе подразумева се простор у седишту и ван седишта школе у ком се остварује образовно-васпитни и васпитни рад, као и друге активности школе.

Превенција дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као један од приоритета у остваривању образовно-васпитног рада планира се развојним планом и саставни је део годишњег плана рада. Школа програмом заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања одређује мере и активности које обезбеђују развијање и неговање позитивне атмосфере и безбедно окружење (у даљем тексту: програм заштите).

Програм заштите утврђује се на основу анализе стања безбедности, односно свих аспеката школске средине, присутности различитих облика и интензитета насиља, злостављања и занемаривања, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада установе. Програмом заштите дефинишу се превентивне и интервентне активности, одговорна лица и временска динамика њиховог остваривања.

Школа сваке школске године формира Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања (у даљем тексту: Тим за заштиту). Чланове и руководиоца тима за заштиту одређује директор из реда запослених (наставник, васпитач, стручни сарадник, секретар и др). Директор одређује психолога, педагога или, изузетно, другог запосленог – члана тима за заштиту, као одговорног за вођење и чување документације о свим ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања у којима тим за заштиту учествује. Установа може да укључи у тим за заштиту представнике родитеља и локалне заједнице, ученичког парламента и по потреби одговарајуће стручњаке (социјални радник, специјални педагог, лекар, представник полиције и др.). Када тим разматра конкретне ситуације насиља у обавези је да поступа у складу са законом којим се уређује заштита података о личности.

Влада Републике Србије уз подршку Канцеларије за информационе технологије и електронску управу покренула је пројекат за успостављање националне платформе за превенцију и сузбијање насиља у школама под називом "Чувам те". Платформа на једном месту интегрише све потребне аспекте темељне превенције и алате за сузбијање насиља у школама. Национална платформа има за циљ координацију и јачање интерсекторске сарадње свих надлежних институција у борби против насиља. Поред вршњачког насиља које је у фокусу ове

платформе, она је замишљена и као алат који ће нам помоћи у борби против свих врста насиља према свим запосленима у установама образовања и васпитања широм Србије.

На платформи се може доћи до информација о облицима насиља, препознавању и поступању у случајевима насиља, злостављања и занемаривања у складу са званичним процедурама надлежних ресора, и до разних других корисних информација. Такође, овде се континуирано објављују текстови и други едукативни материјали из области превенције и заштите од насиља. На овој платформи, ученици, родитељи и наставници и у облику видео записа могу да пронађу све информације које се тичу врсте насиља и поступања у различитим ситуацијама. Посебно важан сегмент који се налази на платформи јесу онлајн обуке за ученике, родитеље и наставнике.

Сви актери образовно-васпитног рада Техничке школе упознати су са могућностима коришћења платформе и континуирано се обавештавају о новинама рада на њој.

ПРИНЦИПИ, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ПРОГРАМА

Основни принципи Програма су :

- Стварање услова који ученицима обезбеђују оптимални развој;
- Обезбеђење поверљивости података и заштита права на приватност ученика;
- Учешће ученика у свим фазама процеса заштите, кроз благовремена и континуирана обавештења, на начин који одговара њиховом узрасту и разумевању ситуације и кроз могућност да изразе своје мишљење;

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ У ПРЕВЕНЦИЈИ

- 1) Подизање нивоа свести и осетљивости ученика, родитеља и свих запослених за препознавање свих облика насиља, злостављања и занемаривања;
- 2) Неговање атмосфера сарадње и толеранције, уважавања и конструктивне комуникације у којој се не толерише насиље, злостављање и занемаривање;
- 3) Истицање и унапређивање знања, вештине и ставови потребних за креирање безбедног и подстицајног окружења и конструктивно реаговање на насиље;
- 4) Унапређивање познавања процедура за пријављивање и поступање код ученика, родитеља и свих запослених у случају сумње или сазнања о свим облицима насиља, злостављања и занемаривања се обезбеђује заштита детета и ученика, родитеља и свих запослених од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања;
- 5) Подстицање усвајања позитивних норми и облика понашања, учење вештина конструктивне комуникације и развијање емпатије.
- 6) Остваривање упознавања са видовима и стратегијама пружања одговарајуће подршке и разумевања различитих облика комуникација и понашања ученика са тешкоћама и сметњама у развоју и инвалидитетом.
- 7) Развијање социоемоционалне компетенције ученика, родитеља и запослених (свест о себи, свест о другима, саморегулација, одговорно доношење одлука и др.).

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ У ИНТЕРВЕНЦИЈИ

- Спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља;
- Успостављање система ефикасне заштите деце у случајевима насиља;
- Стално праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности програма заштите;

- Ублажавање и отклањање последица насиља и реинтеграција ученика у заједницу вршњака и живот установе;
- Саветодавни рад са ученицима који трпе насиље, који врше насиље и који су посматрачи насиља;

ЗАДАЦИ У ОБЛАСТИ ПРЕВЕНЦИЈЕ

- Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака;
- Развијање и неговање богатства различитости и културе понашања у оквиру васпитно-образовних активности;
- Организовање обука за ненасилну комуникацију и конструктивно решавања конфликта;
- Организовање разговора, трибина, представа, изложби о безбедности и заштити децеученика од насиља;
- Дефинисање правила понашања и последица кршења правила
- Развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацијама насиља;
- Умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља (Наставничко веће, ученички парламент, школски тимови, стручни органи ...).

Програм заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у Техничкој школи у Ужицу:

1) Начини на који се превентивне мере и активности уграђују у свакодневни живот и рад установе (васпитне, наставне и ваннаставне активности), на свим нивоима (појединац, васпитна група, одељењска заједница, ученички парламент, стручни органи, тела и тимови, родитељски састанци, родитељи - индивидуално и групно, савет родитеља);		Васпитне активности	Наставне активности	Ваннаставне активности
	Појединац	Разговор са ОС, саветодавни рад ППС Примена позитивних приступа у раду са ученицима	Евиденција постигнућа ученика и тражење одговарајућег начина учења за сваког ученика; подстицање, похваљивање; укључивање на допунску или додатну наставу и прилагођавање начина рада ученику, Примена позитивних приступа у раду са ученицима и индивидуализација рада	Прилагођавање рада на секцији интересовањима ученика Анкетирање о ваннаставним активностима за које су заинтересовани ради планирања за следећу годину Промоција активности ученика у школи и ван ње Размена ученика са партнерским школама Сарадња са ученицима из других школа
	ОЗ	Правила лепог понашања за одељење Подстицање организовања заједничких позитивних активности, подстицање и неговање другарства, реализација хуманитарних активности Одговарајући садржаји на часовима ОС у складу са ГПР, прилагођавање	Одговарајуће теме се користе за причу о насиљу и ненасилним облицима понашања Анкетирање ученика од стране наставника у циљу самовредновања сопственог рада	Подстицање на креативно и садржајно коришћење слободног времена укључивањем у ваннаставне активности Упознавање са постојећим секцијама, предлагање нових садржаја,

		садржаја потребама ученика и актуелним догађајима Пружање вршњачке подршке		
	УП	Буквар лепог понашања у школи Учешће представника у раду Тима за заштиту Учешће представника у раду ШО Учешће у планирању заједничких активности за укључивање родитеља у живот и рад школе	Сарадња са директором и руководством школе, предлагање, изношење мишљења, анализа проблема Учешће представника у раду ШО Учешће представника у раду тима за самовредновање	Промоција фер плеја у спорту Организација учешћа у манифестацијама у школи И граду Вече матураната Учешће у раду ШО Учешће представника у раду тима за самовредновање
	Стручни органи	Предлагање мера Чек листа за наставнике за примену позитивних приступа у раду са децом/младима	Размена искустава и подстицање коришћења разноврсних метода рада како би сваки ученик могао да учи на начин који му највише одговара Похваљивање И награђивање одличних ученика	Похваљивање успешних и ангажованих ученика Учешће на такмичењима Подршка ваннаставним активностима, обогаћивање садржаја и начина промоције активности ученика
	Тимови	Панои, обавештења, спортске активности	Предлагање садржаја који се могу користити за превенцију насиља	Подршка ваннаставним активностима, обогаћивање садржаја и начина промоције активности ученика

	Родитељски састанци	Предлагање мера ОС, дискусија о актуелним проблемима По потреби укључивање ППС, директора и др.	Анализа проблема у настави, предлагање мера ОС Информисање о допунској и додатној настави	Информисање о ваннаставним активностима у школи и успешним ученицима
	Родитељи	Уједначавање васпитног утицаја кроз сарадњу са ОС, ППС, директором, наставницима, Учешће у дежурству у школи	Сарадња са ОС и предметним наставницима, редовно праћење успеха детета, Укључивање детета у допунски и додатни рад	Подстицање деце да се укључе у ваннаставне активности Праћење активности у оквиру Дана ваннаставних активности
	Савет родитеља	Акције укључивања родитеља у живот и рад школе; предлози за побољшање безбедности Учешће чланова из СР у раду Тима за заштиту		Предлагање активности, учешће у промоцији постигнућа ученика
ПРЕВЕНЦИЈА Чек листа превенције насиља у школи Материјал у оквиру програма Школа без насиља	<u>Васпитни рад са ученицима:</u> <ul style="list-style-type: none"> - разговор ОС са починиоцима и сведоцима о правилима понашања на часу, о правилима ОЗ за превенцију насиља, уз предочавање последица које носи повреда обавеза и забране по правилнику/закону - разговор са починиоцима и родитељима о поступку, уз предочавање последица и препоруке рад у породици, о развојним карактеристикама узраста и најчешћим облицима испољавања адолесцентских промена итд. - могућа ревизија одељенских правила, школских правила - разговор са починиоцем насиља и оним ко трпи последице насиља о њиховом односу 			

	<ul style="list-style-type: none">- разговор са оним ко трпи последице насиља о томе како се осећа, шта би волео/ла да починилац уради да поправи ситуацију у њиховим односима,- разговор са учеником/цом који трпи последице насиља и његовим/њеним подрживачима ради повећања самопоштовања, оснаживања за конструктивно супротстављање потенцијалном насиљу, тражења заштите и подршке од одраслих и вршњака и праћења промене у развоју позитивних социјалних односа, ради увида у односе и дружење ван школе- реституција,- медијација међу потенцијално супротстављеним групама у одељењу и међу одељењима и/или школама- разговор са ОЗ о правилима и понашању уз предочавање последица повреде обавеза по правилнику и закону, радионица, планирање реституције или посредовање <p><u>Појачан васпитни рад са ученицима:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- праћење понашања ученика на часу, од стране ОС и других предметних наставника у договору са њим- праћење односа учесника у насиљу на настави и ван наставе уз помоћ дежурног наставника- укључивање ОЗ у подршку да учесници насиља поново успоставе другарске односе (радионице, заједничке активности и задаци, тимски рад, мини'пројекти и организована сар међу ученицима усмерена на рад у квиру наставе и ван наставе) <p><u>Интензивирани индивидуализован васпитни рад:</u></p> <ul style="list-style-type: none">- свакодневни контакт са починиоцем/има насиља и увид у њихов социјално-психолошки статус- свакодневни контакт са учесницима насиља и провера статуса њиховог односа- потенцијално склапање договора са починиоцем о промени понашања- повремено састајање са родитељима починиоца, његових подрживача ради праћења промене у њиховом односу и увид у њихов однос и дружење ван школе- повремено састајање са родитељима ученика/це који трпи последице насиља, родитељима његових/њених подрживача ради повећања самопоштовања, оснаживања за конструктивно супротстављање потенцијалном насиљу, тражења заштите и подршке од одраслих и вршњака и
--	--

	<p>праћења промене у развоју позитивних социјалних односа, ради увида у односе и дружење ван школе</p> <ul style="list-style-type: none"> - сарадња са Центром за социјални рад и сарадња са породицом и починиоцем/има насиља на ресоцијализацији и поновном укључивању у заједницу вршњака - Праћење реализације ИОП-а, - Праћење реализације Индивидуалног плана за промену понашања и извештавање - Сарадња са институцијама у евентуалном корективном третману са учеником/има и породицом - Редовни контакт ОС и психолога са родитељима ученика укључених у посебни План или програм заштите и превенције поремећаја понашања
<p>2) Стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција запослених за превентивни рад, благовремено уочавање, препознавање, реаговање на дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Школски Тим за заштиту: Упознавање запослених са Протоколом, Приручником и Правилником, достављање материјала у електронској форми; Радионица за одељењске старешине - Упознавање запослених са литературом и корисним публикацијама из ове области, упућивање на изворе на интернету - Објављивање чланака на школском блогу посвећеном превенцији насиља - Израда материјала који може помоћи наставницима у свакодневном раду, примена материјала из Приручника -Сагледавање потреба за учешћем наставника на семинарима, организовање у складу са могућностима - Размена искустава и примера добре праксе са партнерским школама, посебно са Техничком школом из Суботице која је била у програму Школа без насиља
<p>3) Начини информисања о обавезама и одговорностима у области заштите од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања;</p>	<ul style="list-style-type: none"> -На седницама одељењских већа, Наставничком већу, на Педагошком колегијуму -Информисање путем штампаног материјала, електронском поштом, истицањем паноа у канцеларијама, учионицама и ходницима - Истицање на огласној табли: чланови Тима, доступност, телефон за пријаву насиља - Објављивање чланака на школском блогу посвећеном превенцији насиља
<p>4) Подстицање и оспособљавање ученика за активно учествовање у раду одељењске заједнице, ученичког парламента,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Сарадња са Ученичким парламентом, пружање подршке од стране Тима за подршку ученицима - Учешће ученика у раду Тима за заштиту, укључивање едукованих ученика у реализацију активности на часовима ОЗ, ангажовање вршњачких медијатора у посредовању у сукобима - Учешће представника УП у раду ШО, унапређење сарадње између УП и стручних органа и руководства школе Информисање НВ, ПК, СР и ШО о активностима УП -Организовање обуке за ученике

школског одбора и стручних органа установе;			
5) Садржаји и начини за појачан васпитни рад ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања;	Појачан васпитни рад	Садржаји рада	Начини рада
	Одељењски старешина	Примењује уговоре о понашању, као формализован начин за обезбеђење одрживости промене понашања, уколико процени да је потребно Праћење понашања ученика на часу, од стране ОС и других предметних наставника у договору са њим Праћење односа учесника у насиљу ван наставе уз помоћ дежурног наставника	У сарадњи са родитељима и ППС Посматрање, саветовање, евиденција и благовремено извештавање; дискусија и договарање на седницама ОВ Сарадња са Тимом заштити
	Одељењска заједница	Подршка ОЗ да учесници насиља поново успоставе другарске односе (радионице, заједничке активности и задаци, тимски рад, мини пројекти и организована сарадња међу ученицима усмерена на рад у оквиру наставе и ван наставе)	Договарање на састанцима ОЗ и сачињавање заједничког плана, редовно праћење и анализа
	Одељењско веће	Праћење понашања ученика на часу, доношење заједничких закључака	Предлагање мера и активности, сарадња са Тимом за заштиту
	Психолошко-педагошка служба	Реализација одговарајућих радионица на часовима ОС у складу са предложеним мерама од стране Тима за заштиту Индивидуални разговори са учеником Сарадња са родитељима	Редовна сарадња са одељењским старешином
	Родитељи	Активно учешће у свим облицима васпитног рада са учеником, односно	Редовна сарадња са одељењским старешином,

		сарадња у поступку заштите ученика од насиља.	учешће у васпитном раду са учеником.
6) Поступци за рано препознавање ризика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања;	- Повећање сензибилитета свих запослених за уочавање фактора високог ризика за појаву насилних облика понашања код ученика код којих опазе, имају сазнање или сумњу да испољавају следеће облике понашања: <ul style="list-style-type: none"> - Цртање и писање које садржи насиље, - Претње насиљем (директне или прикривене), - Претходно испољено насилно понашање или агресивна прошлост, - Мучење животиња, - Опажање неутралних и ненасилних облика понашања као изазивање или насиље, - Непримерена употреба или приступ оружју, - Употреба психоактивних супстанци, - Проблеми у породици; - Незаинтересованост за школски успех, - Вршњаци га сматрају “другачијим” или чак “чудагом”. Сазнања која имају наставници или други запослени ће саопштити одељењском старешини, ППС или члану Тима за заштиту. Одељењски старешина ће самостално, уз консултације са колегама, ППС предузети мере за праћење понашања ученика и сарађивати са родитељима, водећи рачуна о поверљивости и деликатности свих информација и запажања <ul style="list-style-type: none"> - Остваривање континуитета сарадње са претходном школом -Сарадња са родитељима је неопходна 		
7) Начини реаговања на дискриминацију, насиље, злостављање и занемаривање, улоге и одговорности и поступање у интервенцији када постоји сумња или се оно догађа;	- Интервентне активности – редослед поступања у интервенцији: <ol style="list-style-type: none"> 1) Проверавање сумње или откривање насиља, злостављања и занемаривања обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно. Прикупљање информација има за циљ утврђивање релевантних чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на насиље, злостављање и занемаривање. Током прикупљања информација поштују се принципи утврђени Конвенцијом и правила која се примењују у поступцима у којима учествује малолетно лице – дете и ученик. У случају неосноване сумње појачава се 		

васпитни рад и прати понашање учесника. Када се потврди сумња, директор и тим за заштиту предузимају мере и активности за извршено насиље, злостављање и занемаривање.

2) Заустављање насиља и злостављања и смиривање учесника је обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог и дежурног наставника, односно васпитача да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике у акту насиља. У случају да запослени процени да је сукоб високо ризичан и да не може сам да га заустави, одмах ће тражити помоћ.

3) Обавештавање родитеља и предузимање хитних акција по потреби (пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и центра за социјални рад) обавља се одмах након заустављања насиља и злостављања. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу детета и ученика, установа одмах обавештава центар за социјални рад.

4) Консултације у установи се врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције, односно ради успостављања и развијања усклађеног, уједначеног и ефикасног поступања. у консултације у установи укључују се: одељењски старешина, дежурни наставник, васпитач, психолог, педагог, тим за заштиту, директор, ученички парламент. Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: министарство просвете – надлежну школску управу, центар за социјални рад, полицију, правосудне органе, здравствену службу, а по потреби одељење надлежно за послове ученичког и студентског стандарда.

5) Мере и активности предузимају се за све нивое насиља и злостављања. Оперативни план заштите (у даљем тексту: план заштите) сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за сву децу и ученике – учеснике насиља и злостављања (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља и злостављања). План заштите зависи од: врсте и тежине насилног понашања, последица насиља по појединца и колектив, броја учесника и сл. Мере и активности се планирају на основу сагледавања карактеристика ученика, потреба за подршком и уз учешће ученика и родитеља, осим када се ради о насиљу у породици, када је нужно укључити надлежни центар за социјални рад.

План заштите садржи: активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем, рад са одељењском заједницом, укључивање ученичког парламента и савета родитеља, а по потреби и органа управљања; носиоце тих активности временску динамику; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника насиља, злостављања и занемаривања у ширу друштвену заједницу. Мере и активности треба да буду предузете уз учешће детета и ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. Када тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама детета, односно ученика, прилагоди и образовни рад, предложиће тиму за пружање додатне подршке ученицима припрему индивидуалног образовног плана. План заштите сачињава тим за заштиту заједно са одељенским старешином, односно васпитачем, психологом, педагогом, секретаром, директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама. За ученика који се образује у складу са чланом 76. став 6, тач. 1) и 2) Закона о основама система образовања и васпитања у израду плана заштите се укључује Тим за инклузивно образовање. У припрему плана заштите и реализацију, када год је могуће, установа ће укључити представнике одељенске заједнице, односно групе, ученичког парламента, као и ученике – учеснике у насиљу и злостављању.

План заштите садржи и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.

План заштите треба да садржи и евалуацију плана.

За трећи ниво насиља и злостављања директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство, односно надлежну школску управу, у року од 24 сата. Процена нивоа насиља у року од 24 сата утврђује се на састанку тима за заштиту. Уколико ученици бораве у дому, обавештава се и одељење надлежно за послове ученичког и студентског стандарда. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако тим за заштиту процени да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика, о чему обавештава полицију или надлежног јавног тужиоца и надлежни центар за социјални рад.

	<p>Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако је директор учесник насиља, злостављања или занемаривања. У том случају комуникацију са медијима остварује председник органа управљања. О комуникацији са медијима поводом конкретних ситуација насилног и ризичног понашања када се од установе тражи изјава, установа је дужна да одмах обавести надлежну школску управу и службу надлежну за односе са јавношћу Министарства.</p> <p>б) Ефекте предузетих мера и активности прати установа (одељењски старешина, васпитач, тим за заштиту, психолог и педагог) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности установе. Установа прати понашање детета и ученика које је трпело и које је извршило насиље и злостављање, али и деце и ученика који су индиректно били укључени (сведоци). Прати се и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства.</p>		
8) Облици и садржаји рада са ученицима који трпе, чине или су сведоци дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања;	Жртве насиља	Садржаји рада Разговор са починиоцем насиља и оним ко трпи последице насиља о њиховом односу и надзор одраслих како до насиља не би дошло, али и Повремено састајање са родитељима ученика/це који трпи последице насиља, родитељима његових/њених подрживача ради повећања самопоштовања, оснаживања за конструктивно супротстављање потенцијалном насиљу, тражења заштите и подршке од одраслих и вршњака и праћења промене у развоју позитивних социјалних односа, ради увида у односе и дружење ван школе	Начини рада ОС у сарадњи са ППС организовањем састанака, позивањем на разговор

	<p>Сведоци насиља</p>	<p>Уколико су посматрачи, подстаћи их да не ћуте о насиљу или злостављању јер тако не штите никога.</p> <p>Присуство ситуацији насиља је стресно и за сведоке, па је неопходно пружити им подршку у сарадњи са родитељима.</p> <p>Поучавати децу како да реагују у случајевима насиља и шта ћемо ми одрасли тада учинити. Развијање свести о томе да насиље не стаје само и да дојављивање о насиљу није “тужакање”. У ситуацијама када процене да би било опасно прискочити у помоћ и задржавати некога ко је насилан према другима боље је отићи с места догађаја него стајати и посматрати га и треба одмах обавестити одрасле или пријавити насиље на број телефона који је истакнут у школи за пријаву насиља.</p> <p>Понудити утеху и подршку детету које је трпело насиље.</p>	<p>ОС на састанцима ОЗ</p>
	<p>Ученици који врше насиље</p>	<p>Разговор са починиоцем насиља и оним ко трпи последице насиља о њиховом односу</p> <p>Потенцијално склапање договора са починиоцем о промени понашања</p>	<p>ОС у сарадњи са ППС</p>

		Повремено састајање са родитељима починиоца, његових подрживача ради праћења промене у њиховом односу и увид у њихов однос и дружење ван школе			
9) Начини, облици и садржаји сарадње са породицом, јединицом локалне самоуправе, надлежним органом унутрашњих послова (полицијом), центром за социјални рад, здравственом службом и др.;	Сарадња			Превенција	Интервенција
		Начин	Облик	Садржај	Садржај
	Породица	Групни – родитељски састанци	Излагање ОС	Појам насиља и нивои, Слободно време младих и ваннаставне активности у школи	Начин реаговања, Тим за ЗУН, телефон за пријаву насиља
		Индивидуални	Разговор са ОС и /или ППС	Карактеристике детета и развојног периода	Информисање о насилној ситуацији, договарање о мерама које ће се предузети
			Штампани материјал	Информисање о активностима у школи	Информисање о поступању у ситуацији насиља
Локална самоуправа	Непосредно	Манифестације	Учешће ученика, промоција позитивних вредности Учешће представника у раду Тима за заштиту од ДНЗЗ		

	Полиција	Непосредно	Школски полицајац	Обавештавање о потенцијално ризичним ситуацијама, сумњама о насиљу	Обавештавање о ситуацијама насиља, заједничко решавање проблема
	ЦСР и Здравствена служба	Непосредно	Сарадња и упућивање дописа	Одржавање трибина, предавања за ученике и /или родитеље, запослене	Укључивање у спољашњу заштитну мрежу, заједничко решавање проблема
		Посредно	Штампани материјал, плакати, постери	Информисање, едукација	Информисање, едукација
10) Начини праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите, а нарочито, у односу на:					
(1) учесталост инцидентних ситуација и број пријава; (2) заступљеност различитих облика и нивоа насиља, злостављања и занемаривања; (3) број повреда	I ниво	Из евиденције одељењског старешине – Извештај Тиму за ЗУН о учесталости појединих облика насиља			
	II ниво	Из евиденције одељењског старешине – Извештај Тиму за ЗУН о учесталости појединих облика насиља			
	III ниво	Пријаве насилних ситуација Тиму ЗУН: Образац Евиденција насилне ситуације, упућени дописи Школској управи			
(4) учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика и дисциплинских поступака против запослених;	- За ученике: Евиденција одељењских старешина и извештавање на седницама ОВ о броју изречених васпитно-дисциплинских мера и облик насиља за који је изречена. -За запослене: Директор и секретар дају податке				
(4а) број и ефекти оперативних планова заштите	Из евиденције тима за заштиту и одељењских старешина. Ефекте предузетих мера и активности прати одељењски старешина, тим за заштиту, психолог и педагог ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности.				
(5) остварене обуке у превенцији насиља,	- Тим за стручно усавршавање прикупља податке и саопштава на НВ у оквиру анализе стручног усавршавања која се врши у јуну месецу, која је саставни део Извештаја				

злостављања и занемаривања и потребе даљег усавршавања;	-Тимови за стручно усавршавање и заштиту од ДНЗЗ дају предлог потреба даљег усавршавања на нивоу школе, организованих обука, на нивоу стручних органа, као и личног усавршавања наставника, која је саставни део ГПР за наредну школску годину
(6) број и ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака;	Тим за подршку ученицима и тим заштиту од ДНЗЗ у сарадњи са руководиоцима секција воде евиденцију о реализованим акцијама и активностима Тим заштиту од ДНЗЗ у сарадњи са ППС анкетира ученике
(7) степен и квалитет укључености родитеља у живот и рад установе;	Евиденција о сарадњи и свим облицима укључивања родитеља у живот и рад установе Анализа сарадње на Савету родитеља, планирање заједничких активности
(8) друге параметре.	<ul style="list-style-type: none"> • Тим подноси извештај директору два пута годишње. • Директор извештава орган управљања, савет родитеља и ученички парламент. <p>Извештај о остваривању програма заштите је саставни део годишњег извештаја о раду установе и доставља се Министарству просвете, односно надлежној школској управи. Извештај садржи, нарочито: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте.</p>

Програм превенције других облика ризичног понашања

Програм превенције од других облика ризичног понашања подразумева изграђивање телесно, психички и социјално здраве и зреле личности оспособљене да се брине за очување, заштиту и унапређење сопственог здравља и здравља других људи. При том се мора имати у виду да је школа само један од многобројних фактора који дају допринос развоју личности ученика.

Под другим облицима ризичног понашања нарочито се издвајају употреба алкохола, дувана, психоактивних супстанци и малолетничка делинквенција.

У циљу спречавања појаве ризичних понашања код ученика кроз подршку и едукацију о облицима ризичног понашања као што су: употреба алкохола, дувана, психоактивних супстанци и малолетничка делинквенција, школа ће остваривати наставне и слободне активности са ученицима, активности са запосленима, родитељима/другим законским заступницима у сарадњи са јединицом локалне самоуправе, у складу са утврђеним потребама.

Циљеви програма су: побољшање свеукупне безбедности у школи, као и у њеној непосредној близини, превенција асоцијалног и антисоцијалног понашања деце, подстицање прихватања друштвено-пожељних облика понашања, учвршћивање позитивних ставова о основним стандардима друштвеног живота и развој моралних квалитета, развијање односа поверења и одговарајуће комуникације путем решавања многобројних дилема и пружања адекватних одговора на сва постављена питања ученика како би развили свест о негативним последицама ризичног понашања како по себе тако и по друштво у целини.

Школа ће остварити овај циљ реализацијом следећих задатака:

- Укључивање ученика у здравствено – васпитне акције, као и подстицање на усвајање знања о чувању здравља, болести и могућностима лечења;
- Развијање свести и одговорности појединца за сопствено здравље, о значају личне хигијене, хигијене исхране и хигијенског начина живота;
- Јачање међупредметне компетенције одговоран однос према здрављу кроз садржаје предмета и планиране исходе;
- Упознавање са потребом планирања породице и успостављањем хуманијих међуљудских односа, као и очување и унапређење менталног здравља;
- Подизање здравствене културе ученика тако да брига о здрављу буде саставни део свакодневних навика, потреба и поступања;
- Спровођење примарне превенције од болести зависности;
- Учешће ученика у унапређењу животне средине и хигијенско – естетског очувања школе.

Превенција болести зависности и малолетничке делинквенције реализоваће се у складу са Стручним упутством МПНТР за планирање превенције употребе дрога код ученика, и у сарадњи психолошко – педагошке службе, одговарајућих тимова, одељењских старешина, Ученичког парламента, Савета родитеља, вршњачких едукатора и релевантних институција (ПУ Ужице, Дом здравља, Центар за социјални рад и др.).

Програм ће се реализовати кроз следеће активности:

- Приликом обраде појединих наставних јединица у редовној настави наставници ће обратити пажњу на остваривање здравствено – васпитне функције свог рада и остваривање међупредметне компетенције – одговорно за сопствено здравље

- Одељењске старешине ће на часови одељењског старешине/одељењске заједнице реализовати активности везане за здравствену заштиту ученика, превенцију болести зависности и превенцију малолетничке делинквенције.
- У оквиру рада појединих секција посебна пажња ће се посветити развијању личних потенцијала ученика и јачању самопоуздања, као и подстицању ученика на квалитетније провођење слободног времена
- Школа ће у сарадњи са Школским диспанзером у Саветовалишту за младе организовати упознавање ученика са мерама здравствене превенције
- Индивидуални саветодавни рад са ученицима и родитељима и повезивање ученика са специјализованом здравственом и социјалном службом
- Организовање предавања, трибина и хуманитарних акција у сарадњи са Ученичким парламентом
- Обележавање значајних датума везаних за здравствену превенцију и превенцију болести зависности
- Израда пано и едукативних постера ради промовисања стила здравог живота
- Вршњачка едукација на тему превенције болести зависности
- Предавања за родитеље везано за оснаживање родитеља и породице у превенцији ризичног понашања код ученика
- Организовање предавања за ученике на тему превенције болести зависности,
- Организовање предавања за ученике на тему трговине људима у сарадњи са ПУ Ужице
- Организовање предавања за ученике на тему превенције насиља
- Спортски турнири посвећени сигурном и безбедном школском окружењу

Програм превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности

Програмом превенције дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности (у даљем тексту: програм превенције) одређују се мере и активности којима се обезбеђује остваривање циљева превенције свих облика дискриминације и дискриминаторног поступања утврђених овим актом. Програм превенције је део школског програма и развојног плана, а конкретизује се годишњим планом рада школе.

Програм превенције утврђује се на основу анализе стања у остваривању равноправности, распрострањености различитих облика нетолеранције и дискриминације, сагледавања потреба учесника у образовању за додатном подршком, специфичности установе и резултата самовредновања и вредновања квалитета њеног рада. Годишњим планом рада установе, између осталог, опредељују се превентивне активности, одговорна лица и временска динамика остваривања планираних активности.

Дискриминација, односно дискриминаторним понашањем је понашање којим се на непосредан или посредан, отворен или прикривен начин, неоправдано прави разлика или неједнако поступа, односно врши пропуштање чињења (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лице или групе лица, као и на чланове њихових породица или њима блиска лица, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, статусу, мигранта, расељеног лица, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, социјалном и културном пореклу, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и

другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, као и по другим основама утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Насилје и злостављање јесте сваки облик једанпут учињеног, односно поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности учесника у образовању, запосленог и родитеља.

Насилно понашање није у сваком случају дискриминаторно, али свако дискриминаторно јесте насилно.

Вређање угледа, части или достојанства личности у установи јесте понашање лица или групе лица које може да има обележја психичког и социјалног насиља или злостављања. Када се узнемиравањем и понижавајућим поступањем повређује неко од личних својстава, понашање се квалификује као дискриминација.

Превенција дискриминације, као и вређања угледа, части или достојанства личности, у смислу овог акта, јесу мере и активности које предузима установа да се предупреди сваки облик дискриминаторног понашања, као и понашања којим се вређа углед, част или достојанство личности, у било ком од односа, подигне свест свих у установи о његовим негативним последицама на лица, групу лица, односно установу.

ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Принципи програма су:

- стварање сигурног и подстицајног окружења за сваког учесника у образовању,
- неговање атмосфере сарадње,
- уважавање и подстицање конструктивне комуникације,
- развијање позитивног система вредности,
- заштиту од свих облика дискриминације и понашања којим се вређа углед, част или достојанство личности,
- социјалну реинтеграцију дискриминисаног лица и извршиоца дискриминације.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ У ПРЕВЕНЦИЈИ

Превентивним мерама и активностима заснованим на принципу једнаких могућности, кроз једнакост и доступност права на образовање и васпитање, без дискриминације:

1) подиже се ниво свести и осетљивости свих у установи – нулта толеранција на све облике дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;

2) остварује се пуна посвећеност установе и свих њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;

3) сви носиоци обавеза заштите од дискриминације у установи (унутрашња заштита) и ван ње (спољашња заштита – породица, јединица локалне самоуправе, надлежни орган унутрашњих послова, центар за социјални рад, здравствена служба, министарство надлежно за послове образовања (у даљем тексту: Министарство), Повереник, Заштитник грађана, Покрајински заштитник грађана – омбудсман, органи правосуђа и др.), сагласно закону, поступају хитно, ефикасно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ У ИНТЕРВЕНЦИЈИ

- Спровођење поступака и процедура реаговања у случајевима сумње или утврђеног вређања угледа, части или достојанства личности и дискриминаторног понашања;

- Успостављање система ефикасне заштите ученика, запослених и других учесника у образовању;
- Стално праћење и евидентирање врста и учесталости дискриминаторног понашања и процењивање ефикасности програма превенције;
- Ублажавање и отклањање последица дискриминаторног понашања и реинтеграција ученика у заједницу вршњака и живот установе;
- Саветодавни рад са ученицима који трпе дискриминацију, извршиоцима дискриминације и сведоцима дискриминације.

ТИМ ЗА ЗАШТИТУ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Школа има тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања (у даљем тексту: Тим за заштиту).

Број и састав чланова тима за заштиту зависи од величине и специфичности установе (ниво, врста, организација рада, издвојена одељења, број учесника у образовању из мањинских и осетљивих друштвених група и др.).

Директор образује Тим за заштиту. Стални састав тима за заштиту чине: директор, стручни сарадник–педагог и психолог и секретар установе, а повремено се могу укључивати чланови за конкретне случајеве, из реда наставника, а може из реда родитеља, ученичког парламента, јединице локалне самоуправе, односно стручњака за поједина питања.

**Програм превенције дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности
у Техничкој школи у Ужицу:**

1) Начини на који се принципи једнаких могућности и недискриминације уграђују и остварују у свакодневном животу и раду установе на свим нивоима, у свим облицима рада (појединац, одељење, ученички парламент, стручни органи и тимови, родитељски састанци, родитељи као појединци и група, савет родитеља);		Васпитне активности	Наставне активности	Ваннаставне активности
	Појединац	Разговор са ОС, саветодавни рад ППС Примена позитивних приступа у раду са ученицима	Евиденција постигнућа ученика и тражење одговарајућег начина учења за сваког ученика; подстицање, похваљивање; укључивање на допунску или додатну наставу и прилагођавање начина рада ученику, Примена позитивних приступа у раду са ученицима и индивидуализација рада	Прилагођавање рада на секцији интересовањима ученика Анкетирање о ваннаставним активностима за које су заинтересовани ради планирања за следећу годину Промоција активности ученика у школи и ван ње Размена ученика са партнерским школама Сарадња са ученицима из других школа
	Одељење	Правила лепог понашања за одељење Подстицање организовања	Одговарајуће теме се користе за причу о Конвенцији о правима детета и поштовању	Подстицање на креативно и садржајно коришћење слободног времена укључивањем

		заједничких позитивних активности, подстицање и неговање другарства, реализација хуманитарних активности Одговарајући садржаји на часовима ОС у складу са ГПР, прилагођавање садржаја потребама ученика и актуелним догађајима Пружање вршњачке подршке	дечијих и људских права, културном идентитету и вредностима, уважавању и прихватању различитости и толеранцији. Анкетирање ученика од стране наставника у циљу самовредновања сопственог рада	у ваннаставне активности Упознавање са постојећим секцијама, предлагање нових садржаја,
	Ученички парламент	Учешће представника у раду Тима за заштиту Учешће представника у раду ШО Учешће у планирању заједничких активности за укључивање родитеља у живот и рад школе	Сарадња са директором и руководством школе, предлагање, изношење мишљења, анализа проблема Учешће представника у раду ШО Учешће представника у раду тима за самовредновање	Промоција фер плеја у спорту Вршњачке едукације Организација учешћа у манифестацијама у школи И граду Вече матураната Учешће у раду ШО Учешће представника у раду тима за самовредновање

	Стручни органи	Предлагање мера	Размена искустава и подстицање коришћења разноврсних метода рада како би сваки ученик могао да учи на начин који му највише одговара Похваљивање и награђивање одличних ученика Пружање додатне подршке ученицима у складу са њиховим образовним потребама	Похваљивање успешних и ангажованих ученика Учешће на такмичењима Подршка ваннаставним активностима, обogaћивање садржаја и начина промоције активности ученика
	Тимови	Панои, обавештења, спортске активности	Предлагање садржаја који се могу користити за превенцију дискриминаторног понашања	Подршка ваннаставним активностима, обogaћивање садржаја и начина промоције активности ученика
	Родитељски састанци	Предлагање мера ОС, дискусија о актуелним проблемима По потреби укључивање ППС, директора и др.	Анализа проблема у настави, предлагање мера ОС Информисање о допунској и додатној настави	Информисање о ваннаставним активностима у школи и успешним ученицима

	Родитељи	Уједначавање васпитног утицаја кроз сарадњу са ОС, ППС, директором, наставницима, Учесће у дежурству у школи	Сарадња са ОС и предметним наставницима, редовно праћење успеха детета, Укључивање детета у допунски и додатни рад	Подстицање деце да се укључе у ваннаставне активности Праћење активности у оквиру Дана ваннаставних активности
	Савет родитеља	Акције укључивања родитеља у живот и рад школе; Учесће чланова из СР у раду Тима за дзаштиту од ДНЗЗ		Предлагање активности, учешће у промоцији постигнућа ученика
2) Начини на које се пружа додатна подршка учесницима образовања и њиховим родитељима из мањинских и осетљивих друштвених група, а нарочито, у случају сметњи у развоју и инвалидитета, здравствених тешкоћа, недовољног познавања српског језика или језика на коме се изводи настава, ризика од напуштања образовања и васпитања и др.;	Тим за инклузивно образовање у сарадњи са тимовима за додатну подршку и тимом за заштиту: У складу са одговарајућим правилницима и предвиђеним корацима пружа се додатна подршка ученицима и њиховим родитељима из мањинских и осетљивих друштвених група, а нарочито, у случају сметњи у развоју и инвалидитета, здравствених тешкоћа, недовољног познавања српског језика или језика на коме се изводи настава, ризика од напуштања образовања и васпитања и др. <ul style="list-style-type: none">- Израда педагошког профила;- Израда, реализација, праћење и вредновање ИОП-а;- Прилагођавање простора и услова у којима се одвија настава у школи (отклањање физичких баријера, осмишљавање додатних и посебних облика активности, израде посебног распореда активности итд.			

	<ul style="list-style-type: none">- Прилагођавања метода рада, наставних средстава и дидактичког материјала, начина давања инструкције и задавања задатака, праћења напредовања, начина усвајања садржаја, провере знања, организације ситуација учења, постављања правила понашања и комуникације и др.- Измена садржаја активности у васпитној групи, односно садржаја учења и исхода образовања и васпитања.- Информирање и едукација ученика и родитеља;- Укључивање ученика и додатне допунске облике рада и рад секција;
3) Стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција за промовисање и развијање културе људских права, интеркултуралности, толеранције, превазилажење стереотипа и предрасуда код учесника у образовању, рад у мултикултуралној групи, односно одељењу, стварање инклузивног окружења, препознавање дискриминације и целисходно реаговање на дискриминаторно понашање;	<ul style="list-style-type: none">- Тим за заштиту од ДНЗЗ: Упознавање запослених са Правилником, достављање материјала у електронској форми; Радионица за одељењске старешине,- Упознавање запослених са литературом и корисним публикацијама из ове области, упућивање на изворе на интернету,- Израда материјала који може помоћи наставницима у свакодневном раду,- Сагледавање потреба за учешћем наставника на семинарима, организовање у складу са могућностима,- Размена искустава и примера добре праксе са партнерским школама.- Стручно усавршавање запослених ради унапређења компетенција за промовисање и развијање културе људских права, интеркултуралности, толеранције, превазилажења стереотипа и предрасуда код ученика, рад у мултикултуралној групи/одељењу, стварање инклузивног окружења, препознавање дискриминације и целисходно реаговање на дискриминаторно понашање, у школи на састанцима стручних органа и ван установе.
4) Начине информисања о правима, обавезама и одговорностима учесника у образовању у спречавању и	<ul style="list-style-type: none">- На седницама одељењских већа, Наставничком већу, на Педагошком колегијуму- Информисање путем штампаног материјала, електронском поштом, истицањем паноа у канцеларијама, учионицама и ходницима- Истицање на огласној табли: чланови Тима за заштиту, доступност, телефон за пријаву насиља- Објављивање информација на сајту школе о реализованим активностима.

заштити од дискриминације и дискриминаторног понашања;			
5) Облици и садржаји рада са учесницима у образовању ради превазилажења стереотипа и предрасуда, развијања свести о опасности и штетним последицама дискриминације, унапређивања толеранције и разумевања, интеркултуралности, уважавања и поштовања различитости и др.;	<ul style="list-style-type: none"> - Реализација тема везаних за превазилажење стереотипа и предрасуда, развијање свести о опасностима и штетним последицама дискриминације, унапређивање толеранције и разумевања, интеркултуралности, уважавања и поштовања различитости и др. у оквиру наставних садржаја, часова одељењског старешина и ваннаставних активности. - Обезбеђивање да се принципи једнаких могућности и недискриминације уграђују у свакодневни живот и рад школе на свим нивоима, у свим облицима рада и стварање сигурног и подстицајног окружења, неговање атмосфере сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, развијање позитивног система вредности кроз све активности и подручја деловања у школи. - Пружање додатне подршке ученицима из мањинских и осетљивих друштвених група и њиховим родитељима и примена мера додатне подршке ученицима у складу са Програмом инклузивног образовања и васпитања - Стручно усавршавање запослених ради унапређења компетенција за промовисање и развијање културе људских права, интеркултуралности, толеранције, превазилажења стереотипа и предрасуда код ученика, рад у мултикултуралној групи/одељењу, стварање инклузивног окружења, препознавање дискриминације и целисходно реаговање на дискриминаторно понашање, у школи на састанцима стручних органа и ван установе. - Информисање ученика о правима, обавезама и одговорности у спречавању и заштити од дискриминације и дискриминаторног понашања на часовима одељењског старешине/одељењске заједнице. - Вршњачки едукатори ће реализовати радионице или припремити презентације за ученике. - Информисање у оквиру саветодавног рада ПП службе. 		
6) Облици и садржаји рада са учесницима у образовању који		Садржаји рада	Начини рада
	Учесници у образовању који трпе	Разговор са починиоцем и оним ко трпи последице дискриминаторног	ОС у сарадњи са ППС организовањем састанака, позивањем на разговор

трпе, чине или сведоче дискриминаторно понашање;	дискриминаторно понашање	понашања о њиховом односу и надзор како до насиља не би дошло. Повремено састајање са родитељима ученика/це који трпи последице дискриминаторног понашања, родитељима његових/њених подрживача ради повећања самопоштовања, оснаживања, тражења заштите и подршке од одраслих и вршњака и праћења промене у развоју позитивних социјалних односа, ради увида у односе и дружење ван школе	
	Сведоци дискриминаторног понашање	Уколико су посматрачи, подстаћи их да не ћуте јер тако не штите никога. Поучавати децу како да реагују у случајевима дискриминације и шта ћемо ми одрасли тада учинити.	ОС на састанцима ОЗ
	Учесници у образовању који врше дискриминаторно понашање	Разговор са починиоцем и оним ко трпи последице дискриминације о њиховом односу Потенцијално склапање договора са починиоцем о промени понашања Повремено састајање са родитељима починиоца, његових подрживача ради праћења промене у њиховом односу и увид у њихов однос и дружење ван школе	ОС у сарадњи са ППС

7) Начини, облици и садржаји сарадње са родитељима, јединицом локалне самоуправе, надлежним органима, службама и др.;	Сарадња			Превенција	Интервенција
		Начин	Облик	Садржај	Садржај
	Породица	Групни – родитељски састанци	Излагање ОС	Појам дискриминације и начини препознавања Слободно време младих и ваннаставне активности у школи	Начин реаговања, Тим за заштиту
		Индивидуални	Разговор са ОС и /или ППС	Карактеристике детета и развојног периода	Информисање о дискриминаторном понашању, договарање о мерама које ће се предузети
			Штампани материјал	Информисање о активностима у школи	Информисање о поступању у ситуацији дискриминације
Локална самоуправа	Непосредно	Манифестације	Учешће ученика, промоција позитивних вредности Учешће представника у		

				раду Тима за заштиту	
	Полиција	Непосредно	Школски полицајац	Обавештавање о потенцијално ризичним ситуацијама и сумњама	Укључивање у спољашњу заштитну мрежу, заједничко решавање проблема
	Центар за социјални рад и Здравствена служба	Непосредно	Сарадња и упућивање дописа	Одржавање трибина, предавања за ученике и /или родитеље, запослене	Укључивање у спољашњу заштитну мрежу, заједничко решавање проблема
		Посредно	Штампани материјал, плакати, постери	Информисање, едукација	Информисање, едукација
	Министарство просвете, надлежна Школска управа	Непосредно	Сарадња и упућивање дописа	Информисање, едукација	Информисање у року од 24 сата од догађаја Укључивање у спољашњу заштитну мрежу, заједничко решавање проблема
	Повереник, Заштитник грађана	Непосредно	Сарадња и упућивање дописа	Информисање, едукација	Сарадња и упућивање дописа

<p>8) Начини поступања у случајевима подношења пријаве установи, односно притужбе Поверенику и кривичне пријаве надлежном органу због дискриминаторског поступања и поступања којима се вређа углед, част или достојанство личности;</p>	<p>Сазнање о дискриминаторном понашању у установи може да се добије: опажањем, на основу сумње или информације да се дискриминација припрема, догађа или се догодила. Информација може да се добије непосредно – усмено, у писаном облику, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно – од његовог родитеља, вршњака, запослених, трећих лица као сведока, као и на основу анонимне пријаве.</p> <p>Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се дискриминаторно понашање припрема, догађа или се догодило.</p> <p>Редослед поступања у интервенцији је следећи:</p> <p>1) Проверавање добијене информације да се дискриминаторно понашање припрема или се догодило обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно. Циљ проверавања информације јесте утврђивање одлучујућих чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на дискриминаторско поступање. Током прикупљања информација поштују се принципи утврђени Конвенцијом и правила која се примењују у поступцима у којима учествује малолетно лице – дете и ученик.</p> <p>Установа проверава сваку информацију о дискриминаторном понашању прегледом видео записа, уколико установа има електронски надзор над простором, анонимном анкетом учесника у образовању и на други начин примерен облику и врсти дискриминаторног понашања.</p> <p>У случају непотврђене сумње дискриминаторног понашања, појачава се васпитни рад и прати понашање учесника у образовању. Када се потврди сумња, директор и тим за заштиту предузимају мере и активности за повреду законске забране дискриминације.</p> <p>2) Зауостављање дискриминаторног понашања и смиривање учесника јесте обавеза свих запослених у установи, а нарочито најближег присутног запосленог, дежурног наставника, односно васпитача или радника обезбеђења да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике.</p> <p>У случају да запослени процени да не може сам да заустави дискриминаторно понашање зато што је сукоб високо ризичан, као и због истовременог физичког насиља, одмах ће тражити помоћ.</p> <p>Након зауостављања сукоба, ако се посумња у повређивање дискриминисаног лица, затражиће се пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и центра за социјални рад.</p>
--	--

	<p>Смиривање учесника подразумева, најпре, одвојене разговоре са извршиоцем дискриминације и са дискриминисаним лицем, а ако се процени да је могућ, без опасности по наставак сукоба, и заједно учесницима и родитељима.</p> <p>3) Обавештавање и позивање родитеља је обавеза установе. Одмах након заустављања сукоба учесника – детета или ученика (као дискриминисаног лица и извршиоца дискриминације) установа обавештава и позива родитеља на пријављени број контакт телефона. Уколико родитељ није доступан, установа одмах обавештава центар за социјални рад.</p> <p>4) Прикупљање релевантних информација и консултације врше се у установи ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа дискриминације, ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције. Нивои дискриминације, на основу овог акта, за учесника у образовању су: први, други и најтежи – трећи ниво. Процену нивоа увек врши тим за заштиту. Да би извршио правилну процену, тим за заштиту прикупља све релевантне податке, консултује, осим директора, одељењског старешину, дежурног наставника, односно васпитача, радника обезбеђења, другог запосленог као очевица, представника ученичког парламента. Тим за заштиту информише родитеље и укључује их у појачан васпитни рад и план заштите од дискриминације.</p> <p>Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво дискриминације, као и да одреде одговарајуће мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: Министарство – школску управу, центар за социјални рад, полицију, здравствену службу, Повереника и др.</p> <p>5) Предузимање мера и активности према учеснику у образовању, и то за све нивое дискриминације. План заштите од дискриминације сачињава се за конкретну ситуацију сваког од нивоа и за све учеснике – дискриминисано лице, извршиоца дискриминације и сведоке. План заштите од дискриминације зависи од: узраста и броја учесника, облика и нивоа дискриминације, последица по лице и колектив и сл.</p> <p>План заштите од дискриминације садржи: активности усмерене на промену понашања и ставова који су допринели дискриминаторном понашању – појачан васпитни рад и по интензитету примерен повреди законске забране (интензиван), рад са родитељем, васпитном групом, односно одељењском заједницом,</p>
--	---

	<p>укључивањем ученичког парламента и савета родитеља, а по потреби и органа управљања; носиоце тих активности временску динамику; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника у заједницу. Мере и активности се предузимају укључивањем учесника у образовању, усклађене са његовим развојним могућностима. Када тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, прилагоди и образовно-васпитни рад, предложиће тиму за пружање додатне образовне подршке припрему индивидуалног образовног плана.</p> <p>План заштите од дискриминације сачињава тим за заштиту заједно са одељењским старешином, односно васпитачем, психологом, педагогом (уколико нису чланови тима за заштиту), директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама. У припрему плана заштите, када год је могуће, установа ће укључити представнике одељењске заједнице, односно групе, ученичког парламента, као и учеснике у дискриминацији.</p> <p>План заштите укључује и информације о мерама и активностима које установа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.</p> <p>За сваки процењени ниво дискриминације директор установе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство – надлежну школску управу, у року од 24 сата од догађаја. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако тим за заштиту, полиција или центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика.</p> <p>Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако постоји сумња или је утврђено да је директор извршилац дискриминације. У том случају комуникацију са медијима остварује председник органа управљања.</p> <p>б) Праћење ефеката предузетих мера и активности прати установа (одељењски старешина, васпитач, тим за заштиту, психолог и педагог, ако нису чланови тима) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности установе. Установа прати понашање учесника у образовању које је дискриминисано лице и које је извршилац дискриминације, али и оних који су индиректно били укључени (сведоци).</p>
--	---

	Прати се и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства.
9) Начини праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма спречавања дискриминације и дискриминаторног понашања, а нарочито, у односу на:	
(1) учесталост дискриминаторног понашања и број поднетих пријава, притужби, односно кривичних пријава;	Из евиденције Тима за заштиту, из евиденције секретара о покренутих васпитно дисциплинских поступцима за ученике и постојима дисциплинске одговорности за запослене, поднетим прекршајним/кривичним пријавама. На основу анализе стања у остваривању равноправности и једнаких могућности врши се праћење и вредновање реализованих активности и предузетих мера.
(2) распрострањеност различитих облика дискриминације;	Анализа се разматра у одељењима (часови одељењског старешине и одељењских заједница), на родитељским састанцима, ученичком парламенту, стручним органима и тимовима и на савету родитеља.
(3) број лица изложених дискриминаторном понашању;	Орган управљања разматра и питања дискриминације у оквиру доношења аката установе (развојни план, годишњи план рада, план стручног усавршавања запослених), усвајања извештаја о њиховом спровођењу и разматрања поштовања општих принципа, остваривања циљева образовања и васпитања и стандарда постигнућа, најмање два пута годишње кроз извештаје директора о свом раду и раду установе.
(4) учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика и дисциплинских поступака против запослених због дискриминаторног понашања;	- За ученике: Евиденција одељењских старешина и извештавање на седницама ОВ о броју изречених васпитно-дисциплинских мера -За запослене: Директор и секретар дају податке
(5) број и ефекте предузетих мера и активности које међу учесницима у образовању промовишу толеранцију, уважавање различитости,	Из евиденције тима за заштиту и одељењских старешина. Ефекте предузетих мера и активности прати одељењски старешина, тим за заштиту, психолог и педагог ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности.

једнаке могућности и недискриминацију;	
(6) број и ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака;	Тим за подршку ученицима и Тим за заштиту у сарадњи са руководиоцима секција воде евиденцију о реализованим акцијама и активностима Тим заштиту у сарадњи са ППС анкетира ученике
(6) степен и квалитет укључености родитеља у спречавање свих облика дискриминације и др.;	Евиденција о сарадњи и свим облицима укључивања родитеља у живот и рад установе Анализа сарадње на Савету родитеља, планирање заједничких активности
(7) остварене обуке стручног усавршавања за спречавање дискриминаторног понашања и потребе даљег усавршавања.	- Тим за стручно усавршавање прикупља податке и саопштава на НВ у оквиру анализе стручног усавршавања која се врши у јуну месецу, која је саставни део Извештаја -Тимови за стручно усавршавање и заштиту од ДНЗЗ дају предлог потреба даљег усавршавања на нивоу школе, организованих обука, на нивоу стручних органа, као и личног усавршавања наставника, која је саставни део ГПР за наредну школску годину

Ради континуираног праћења ефеката програма спречавања дискриминаторног понашања, школа врши анализу стања у остваривању равноправности и једнаких могућности. У припреми анализа учествују и представници учесника у образовању и родитеља. Анализа се разматра у одељењима (часови одељењског старешине и одељењских заједница), на родитељским састанцима, ученичком парламенту, стручним органима и тимовима и на савету родитеља. Орган управљања разматра и питања дискриминације у оквиру доношења аката установе (развојни план, годишњи план рада, план стручног усавршавања запослених), усвајања извештаја о њиховом спровођењу и разматрања поштовања општих принципа, остваривања циљева образовања и васпитања и стандарда постигнућа, најмање два пута годишње кроз извештаје директора о свом раду и раду установе.

14. Програм школског спорта

Бављење спортом може оснажити децу и младе, не само са аспекта физичког здравља, већ и када је реч о психо-социјалном развоју, јачању самопоштовања, развоју одговорности, истрајности и сарадничких вештина, усвајању позитивних вредности и бољем школском успеху.

Осим тога, бављење спортом представља важно средство превенције ризичних понашања младих, попут пушења, злоупотребе алкохола и дрога, и малолетничке деликвенције. Ангажовање у спорту може кориговати факторе који доприносе деликвентном понашању.

Национални Закон о спорту у чл. 4 истиче да свако има право да се бави спортом. „Бављење спортом мора бити хумано, слободно и добровољно, здраво и безбедно, у складу са природном средином и друштвеним окружењем, фер, толерантно, етички прихватљиво, одговорно, независно од злоупотреба и циљева који су супротни спортском духу и доступно свим грађанима под једнаким условима, без обзира на узраст, ниво физичких способности, степен евентуалне инвалидности, пол и друга лично својства“.

План школског спорта је базиран на потребама ученика, као и праћењу Календара такмичења ученика Републике Србије.

Ученици Техничке школе већ дуги низ година учествују на свим нивоима такмичења, од општинских до републичких такмичења, у спортовима које прописује Савез за школски спорт Републике Србије. Ученици учествују у школским такмичењима, кросу, међушколским-општинска, окружним, републичким такмичењима.

У склопу прославе Савиндана одржавају се традиционалне утакмице у малом фудбалу између ученика и наставника школе. Такође одржава се шаховски турнир у ком своје шаховске вештине одмеравају екипа ученика против екипе наставника.

Тема фер плеја и навијање имају важно место у раду одељењског старешине са ученицима, у активностима Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као и на часовима физичког васпитања, раду секција. Ученички парламент традиционално организује турнир у малом фудбалу који често буде хуманитарног карактера. Ученички парламент у сарадњи са члановима Тимаа за подршку ученицима организује и реализује све активности овог турнира.

15. Програм сарадње са локалном самоуправом и друштвеном средином

Овај програм треба да буде интерактиван и укључује активно учешће ученика. Ове активности оснажују ученике, пружају им прилику да стекну практична знања и вештине и развију свест о важности сарадње и одговорности према својој заједници. Програм сарадње средње школе са локалном самоуправом и друштвеном средином је веома користан како за школу, тако и за локалну заједницу. Овај програм има неколико циљева, као што су:

1. Побољшање квалитета образовања - Заједнички рад школе и локалне самоуправе доприноси унапређењу образовног система и подизању квалитета наставе. Кроз сарадњу, организују се додатне обуке и радионице за наставнике, размена искустава и пракса у настави, као и сарадња у развоју и имплементацији иновативних образовних програма.
2. Обезбеђивање практичне обуке за ученике - Локална самоуправа пружа могућности реализацију практичне наставе у различитим предузећима у локалној средини. Ово омогућава ученицима да стекну конкретна знања и вештине које су релевантне за њихово даље образовање и запошљавање.
3. Активно укључивање ученика у локалну заједницу - Сарадња са локалном самоуправом омогућава ученицима да се активно укључе у активности које се одвијају у њиховој заједници. Могу се организовати волонтерске акције, пројекти за заштиту животне средине, као и друге активности које доприносе развоју локалне заједнице.
4. Промоција сарадње и дијалога - Ова сарадња може допринети бољем разумевању између свих учесника и јачању веза међу њима.
5. Развој предузетничких вештина - Кроз сарадњу са локалном самоуправом, средња школа може пружити ученицима могућност да развијају предузетничке вештине и стичу практична искуства у покретању сопствених пројеката или бизниса. Локална самоуправа може пружити подршку у виду менторства, едукација и финансијских ресурса.

Школа сарађује са великим бројем социјалних партнера на локалном нивоу где ученици реализују практичну наставу: Ваљаоница бакра а.д. Севојно, Импол Севал Ваљаоница алуминијума а.д. Севојно, МПП Јединство Севојно, Јединство Металоградња Севојно, Први партизан а.д, Телеком, „АБЦ производ“, Аутовентил, PRINT-LINE d.o.o. Мачкат, Рис Хуб Ужице, Тасић ентеријер Ужице, Атлас Севојно, Пиноарт Луново село, Зип универ Бела земља, Гинко Пожега, Радовић ентеријер Пожега, Форест Пожега, Уникоплус Ужице, Росуље Ужице, СЗТР Јовановић Ужице, БОБИ Стеф Севојно, Турбосервис Ужице, Металкомерц Бела Земља, Феропласт Ужице, Електротермија Бела Земља, Ларго Бела Земља, ИНМОЛД Пожега, Алминг Ужице итд.

Успешну сарадњу школа остварује и са следећим институцијама: Канцеларијом за младе, Канцеларијом за дуално образовање и Национални оквир квалификација, Регионалном привредном комором, Одељењем за друштвене делатности града Ужица, Градском управом, Школском управом у Ужицу, Националном службом за запошљавање, Регионалним центром за професионални развој запослених у образовању, Градском библиотеком и галеријом, Народним позориштем, Градским културним центром, Народним музејом, Заводом за јавно здравље и Домом здравља, Центром за социјални рад, ПУ Ужице, Црвени крст, Домовима за смештај ученика и другим владиним и невладиним организацијама, основним и средњим школама Златиборског округа, Академијом струковних студија ЗС и Учитељским факултетом, електронским и штампаним медијима Ужица, Домом ученика, Црвеним крстом, итд.

16. Програм сарадње са породицом

Техничка школа Ужице планира и развија сарадњу са породицом. Школа подстиче и негује партнерски однос са родитељима, односно старатељима ученика, заснован на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења.

У својим документима Школски развојни план и Годишњи програм рада школа је уврстила сарадњу са породицом као јасан циљ, из кога су проистекли задаци, а који се реализују кроз конкретне, испланиране активности. Реализација активности се прати и постоје одговарајући извештаји о испуњености задатака и коначно циљева.

У оквиру приоритетне области етос у Школском развојном плану постављен је циљ:

Унапређење међуљудских односа и партнерстава на свим нивоима.

Први задатаку оквиру овог циља који се односи на сарадњу са породицом гласи: **укључивање родитеља односно старатеља у рад школе.**

Активности које ће се спровести у оквиру овог задатка су:

1. Планирање, израда и реализација програма укључивања ученика, наставника и родитеља у рад органа и тимова у складу са законском регулативом. Овим ће бити осмишљени програми који промовишу здраве стилове живота, очување културе и традиције, интеркултуралне вредности, толеранцију, заштиту животне средине, садржајно коришћење слободног времена. Ову активност спроводиће континуирано током године тимови: заподршку ученицима, закултурну и јавну делатност, заштитну ученика од насиља, одељењске старешине, Ученички парламент у сарадњи са Тимом за ШРП.
2. Информисање ученика и родитеља о активностима у школи. Школа ће предузети активности како би информације биле доступне у холу школе, нашколском сајту или у штампаном облику. Ову активност спроводиће континуирано током године Тимови за односе са јавношћу и промоцију школе као и за информатизацију школе, у сарадњи са носиоцима програма и Ученичким парламентом.

Други задатак који се односи на сарадњу са породицом је: **школа као безбедна и пријатна средина.**

Активност која ће се спровести у оквиру овог задатка, а односи се на сарадњу са породицом је планирање и реализација активности које подстичу сарадњу ученика и родитеља, запослених и ученика и запослених. Те активностиће промовисати безбедност у школској заједници, негативан став према насиљу, одговорно решавање проблема насиља. Ову активност ће континуирано током године спроводити Тим за заштиту ученика од насиља и одељењске старешине.

У оквиру Годишњег програма рада предвиђено је да се Програм сарадње са породицом реализује кроз следеће области и садржаје:

<i>Област сарадње</i>	<i>Садржај сарадње</i>	<i>Начин реализације</i>	<i>Носиоци реализације</i>
Информисање родитеља	<ul style="list-style-type: none"> - Упознавање родитеља са успехом и постигнућима ученика - Упознавање родитеља са правима и обавезама - Упознавање родитеља са правилницима 	На родитељским састанцима, Савету родитеља, индивидуалним састанцима, огласна табла за родитеље, сајт школе	ОС, ППС, секретар

<i>Област сарадње</i>	<i>Садржај сарадње</i>	<i>Начин реализације</i>	<i>Носиоци реализације</i>
Саветовање родитеља	<ul style="list-style-type: none"> - Саветодавни рад ПП службе са родитељима - Саветодавни рад секретара 	Саветодавни разговори, консултације,	ППС, секретар
Укључивање родитеља у активности школе	<ul style="list-style-type: none"> - Укључивање родитеља у Савет родитеља - Укључивање у активности које школа организује у складу са могућностима 	Договор, организовање	ОС, одговарајући тимови
Консултовање у доношењу одлука око питања из њихове надлежности	<ul style="list-style-type: none"> - Учешће родитеља у раду Савета родитеља 	Разговор, договор, разматрање	Директор, секретар

У школи постоје три облика сарадње са родитељима, односно законским заступницима ученика:

- Савет родитеља,
- Родитељски састанци и
- Индивидуални састанци са родитељима.
-

17. Програм излета и екскурзија

Школа планира извођење излета и екскурзија, на начин и под условима утврђеним планом и програмом наставе и учења.

Програм излета и екскурзија саставни је део школског програма и годишњег плана рада школе.

Приликом извођења излета и екскурзије нарочито се мора водити рачуна о свим видовима заштите и безбедности ученика.

ПРОГРАМ ИЗЛЕТА

Излети се планирају на почетку школске године, једнодневни су, реализују се у оквиру наше земље, а имају за циљ обogaћивање знања и разумевања природних и друштвених појава, уметничких дела, развијања склоности према науци, култури и уметности. Излети су усклађени са наставним планом и програмом образовања за обавезне и изборне предмете и омогућавају непосредно искуство из кога се најефикасније и најефективније учи. При реализацији излета у школи се врши процена ризика, коју сачињавају наставници задужени за реализацију активности у сарадњи са лицем задуженим за безбедност.

ПРОГРАМ ЕКСКУРЗИЈА

Екскурзије и студијска путовања пружају могућност да се одређени образовни исходи остваре током другачијег облика наставе (на пример, посета културноисторијски значајним местима, обиласцима природних богатстава, разговора са мештанима, посете компанијама и средњим школама истог подручја рада). Такође, ови облици наставе омогућавају наставницима да упознају ученике у неформалној атмосфери и стекну бољи увид у њихове социо-емоционалне компетенције и степен прихваћености у вршњачкој групи, као и да “осете” динамику вршњачких односа у одељењу/групи, што је важно за превенцију насиља и неговање вредности сарадње и солидарности.

Екскурзије се организују у складу са Правилником о организацији и остваривању екскурзије у средњој школи .

Услови за реализацију екскурзије

Екскурзија се организује и изводи, уз претходну писмену сагласност родитеља, односно другог законског заступника (у даљем тексту: родитељ) ученика по правилу за најмање 60% ученика истог разреда, уколико су створени услови за остваривање циљева и задатака.

Изузетно, екскурзија може да се организује за ученике одељења у којем писмену сагласност да најмање 60% родитеља ученика. Извођење екскурзије за ученике истог разреда организује се са истим садржајем, по правилу истовремено.

Ако нису испуњени наведени услови, екскурзија се не организује, о чему одлуку доноси директор.

Циљ екскурзије

Циљ екскурзије је непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа, а у циљу остваривања образовно-васпитне улоге школе.

Задаци екскурзије

Задаци екскурзије остварују се на основу плана и програма наставе и учења.

Задаци екскурзије су: проучавање објекта и феномена у природи; уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; развијање интересовања за природу и еколошке навике; упознавање начина живота и рада људи појединих крајева; развијање позитивног односа према националним, културним и естетским вредностима, као и развијање позитивних социјалних вештина.

Садржаји екскурзије

Садржаји екскурзије остварују се на основу плана и програма наставе и учења, образовно-васпитног рада и саставни су део школског програма и годишњег плана рада школе.

Извођење екскурзије

Носиоци припреме, организације и извођења програма екскурзије су директор школе, стручни вођа путовања, одељењски старшина или други наставник кога одреди директор установе.

Стручни вођа путовања може бити директор школе или лице које он овласти, а које је одељењски старшина, односно наставник који остварују план и програм наставе и учења.

Ради обезбеђивања веће сигурности ученика на екскурзији, директор може да одреди да поред наставника, односно одељењског старешине, екскурзију прати још највише један наставник који изводи наставу ученицима тог одељења. Стручни вођа путовања прати и спроводи програм који се односи на остваривање постављених образовно-васпитних циљева и задатака и одговарајућих садржаја екскурзије. Стручни вођа путовања и одељењски старешина координирају остваривање садржаја и активности предвиђених програмом екскурзије, старају се о безбедности и понашању ученика.

Изузетно, ако се екскурзија организује за највише две групе ученика, стручни вођа путовања може бити и одељењски старешина или други наставник.

Реализација екскурзије

Приликом извођења екскурзије нарочито се води рачуна о свим видовима заштите и безбедности ученика. Наставник се стара о организацији и реализацији предвиђених активности, као и о безбедности ученика за време трајања екскурзије.

Путни правци, објекти, манифестације, крајеви и предели одређују се у складу са циљем и задацима путовања.

Екскурзија се, по правилу, изводи на територији Републике Србије, а једном у току школовања може се организовати и у Републици Српској. Изузетно, за ученике завршног разреда, екскурзија може да се организује у иностранству.

Школа може да планира студијско путовање за групу ученика у циљу учења језика и упознавања културе, сарадње у оквиру пројеката и других облика образовно-васпитног рада, а које се изводи уз претходно прибављену сагласност надлежне школске управе.

Студијско путовање је саставни део годишњег плана рада школе којим се ближе уређује његова организација, циљеви и задаци.

Трајање екскурзије прописано је планом наставе и учења.

Ако је екскурзија, односно студијско путовање организовано у време наставних дана, настава се надокнађује за све ученике, у складу са школским календаром и годишњим планом рада.

Директор установе одговоран је за законитост реализације екскурзије и студијског путовања.

Избор агенције

Избор агенције за реализацију екскурзије спроводи се у складу са законом који уређује јавне набавке.

Екскурзију може да реализује искључиво агенција која поседује законом прописану лиценцу за организовање туристичког путовања.

Поступак јавних набавки спроводи комисија школе коју образује директор.

Комисија има најмање три члана, од којих је најмање један представник савета родитеља разреда за које се организује екскурзија и најмање један наставник који ће реализовати екскурзију, при чему се на сва остала питања у вези са саставом комисије сходно примењују одредбе закона којим се уређује област јавних набавки. Секретар школе, уколико није члан

комисије, пружа стручну помоћ члановима комисије. Стручну помоћ члановима комисије пружа и лице које у школи обавља финансијске и рачуноводствене послове.

Предлог одлуке о додели уговора комисија утврђује применом законом прописаних критеријума Одлуку о додели уговора доноси директор на основу предлога комисије.

Одељењски старешина обавештава родитеље о програму и цени екскурзије, избору агенције и осталим условима путовања.

Једнодневна путовања могу бити уговорена без оброка. Вишедневна путовања уговарају се најмање на бази полупансиона. Приликом реализације екскурзије агенција је дужна да испуни све услове и обавезе прописане законом којим се уређује делатност туризма, а посебно у погледу програма путовања и општих услова путовања.

Безбедност путовања

Директор школе је обавезан да организује консултативни састанак пре извођења путовања, на који позива представнике свих интересних група у процесу одлучивања и планирања, о чему се сачињава записник.

Ако се превоз обавља друмским саобраћајем, директор школе обавезан је да обезбеди да се путовање изврши у складу са прописима којима се уређује начин обављања организованог превоза деце.

Ако надлежни орган унутрашњих послова утврди неисправност документације, техничку неисправност возила или било који други разлог у погледу психофизичке способности возача, директор или стручни вођа путовања обуставиће путовање до отклањања утврђених недостатака.

Забрањено је конзумирање алкохола и опојних средстава за све учеснике путовања. Ученици који се не буду придржавали ове одредбе и који се буду недостојно и непримерно понашали за време екскурзије, а чијим понашањем се вређа углед част и достојанство свих учесника екскурзије као и нарушава углед Школе биће уз претходно обавештавање родитеља враћени са екскурзије а све трошкове повратка носе родитељи тог ученика.

План дежурства наставника за време путовања је саставни део програма екскурзије.

Дневне активности, осим превоза, утврђене програмом екскурзије морају бити реализоване до 24 часа.

За путовања дужа од једног дана, изабрана туристичка агенција дужна је да обезбеди лекара – пратиоца, уколико у местима боравка ученика не постоји организована здравствена служба.

За путовања дужа од два дана неопходно је да родитељ достави податке о здравственом, физичком и психичком стању ученика, које издаје изабрани лекар/педијатар на основу здравственог картона.

Тајност података о здравственом, физичком и психичком стању ученика мора бити обезбеђена и о овоме се стара директор школе, одељењски старешина и лекар.

Извештај о извођењу екскурзије

После изведеног путовања, стручни вођа путовања и представник туристичке агенције сачињавају забелешку о извођењу путовања, након чега стручни вођа путовања у року од три дана сачињава извештај, који подноси директору, са оценом о извођењу и квалитету пружених услуга.

Након изведеног путовања ученици попуњавају анкетни лист.

Извештај из става 1. овог члана, садржи и информацију о стеченим знањима и искуствима са путовања, начин њихове интеграције у наставни процес, утиске ученика о реализованом путовању, као и планиране обавезне активности које ће наставници са ученицима осмислити и реализовати у настави и ваннаставним активностима (нпр. пројекти, презентације за родитеље, изложбе и сл.).

Извештај из става 1. овог члана доставља се савету родитеља и наставничком већу ради разматрања, а школском одбору ради разматрања и усвајања.

Одељењски старшина на родитељском састанку упознаје родитеље са извештајем.

Извештај о путовању је саставни део годишњег извештаја о раду школе.

Ако се приликом разматрања извештаја о остваривању путовања оцени да предвиђени програм није остварен у целости или да туристичка агенција није испоштовала уговорне обавезе, школа подноси рекламацију агенцији.

18. Програм безбедности и здравља на раду

У области безбедности и здравља на раду биће реализоване активности усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду.

Школа ће остварити овај циљ реализацијом следећих задатака:

- Развијање свести и одговорности појединца за сопствено здравље, о значају примене заштитних мера правилника о процени ризика за сва радна места у складу са систематизацијом радних места;
- Упознавање са одредбама акта о процени ризика, могућим опасностима, штетностима као и безбедносним мерама;
- Периодичној контроли примене правилника и предузимању мера у случају одступања од безбедносних мера;
- Задаци ће се остварити кроз следеће активности и садржаје;
- Активности везане за пређење примене Правилника о безбедности и Акта о процени ризика за сва радна места у складу са систематизацијом радних места;
- Едукација запослених о значају Правилника о безбедности као и Акта о процени ризика, изменама у области безбедности и здравља на раду;
- По потреби ће се вршити периодична контрола електричних инсталација ниског напона, пп апарата, машина и опреме;
- Вођење евиденције о извршеним периодичним контролама;
- Обележавање значајних датума везаних за безбедност и здравља на раду;
- Процена ризика при извођењу екскурзија и излета.

Наведене теме и активности биће реализоване од стране одговорног лица за обављање послова безбедности и здравља на раду, школског секретара, организације надлежне за контролу, Тима за информатизацију.

Реализација програма безбедности и здравља на раду пратиће се у оквиру анализе реализације ГПР школе, на полугодишту и на крају наставне године. Носиоци праћења су психолог и педагог у сарадњи са одговорним лицем за обављање послова безбедности и здравља на раду.

19. Ученичке организације у школи

Ученички парламент

Ученички парламент чине по два представника сваког одељења у школи. Чланове парламента бирају ученици одељењске заједнице сваке школске године а чланови парламента бирају председника.

Ученички парламент обавља послове давања мишљења и предлога стручним органима, школском одбору, савету родитеља и директору о: правилима понашања у школи, мерама безбедности ученика, годишњем плану рада, школском развојном плану, школском програму, начину уређивања школског простора, избору учбеника, слободним активностима, учешћу на спортским и другим такмичењима и организацији свих манифестација ученика у школи и ван ње и другим питањима од значаја за њихово образовање. Такође, разматра односе и сарадњу ученика и наставника, стручног сарадника и атмосфере у школи. Парламент се бави пословима обавештавања ученика о питањима од посебног значаја за њихово школовање и о активностима ученичког парламента. Ученици активно учествују у процесу планирања развоја школе и у самовредновању, представници парламента су чланови Стручног актива за развојно планирање и Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

Парламент бира два представника ученика који учествују у раду школског одбора и представника ученика који учествују у раду Стручног актива за развојно планирање;

Представници ученика, такође учествују у раду осталих тимова у школи (Тима за инклузивно образовање, Тима за обезбеђивање квалитета и развој установе, Тима за међупредметне компетенције и предузетништво, Тима за професионални развој). Бирају се члановизадужени за сарадњу са Канцеларијом за младе, Тимом за културне и јавне делатности и промоцију школе, Тимом за подршку ученицима, хуманитарне и спортске активности.

Ученички парламент има пословник о раду. Програм рада парламента саставни је део годишњег плана рада школе. Ученици активно учествују у доношењу одлука које се њих непосредно тичу. Представници Ученичког парламента школе чланови су Парламентарне уније на нивоу града.

Руководство школе, Тим за подршку ученицима и Ученички парламент баве се заступањем интереса свих ученика у школи, као и подржавањем иницијатива ученика ради јачања самопоуздања и развоја одговорних личности. Школа пружа подршку активном укључивању ученика у остале организације и дешавања у циљу развоја позитивних вредности и сарадње.

Ђачка задруга

Школа нема ђачку задругу.

20. Смернице за прилагођавање и пружање додатне подршке

1) Програм реализације додатне подршке ученицима

Активности/теме, садржаји	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације
Упућивање ученика на допунску наставу и праћење напредовања упућених	Седнице одељењских већа на класификационим периодима	Договор, организација, праћење	Одељењске старешине, одељењско веће
Упућивање и праћење ученика упућених на додатну наставу	Седнице одељењских већа на класификационим периодима	Договор, организација, праћење	Одељењске старешине, предметни наставници одељењско веће
Упућивање ученика на полагање разредних испита	Седнице одељењских већа на класификационим периодима	Договор, организација, праћење	Одељењске старешине, чланови одељењског већа, Наставничко веће
Организовање припремне наставе за ученике који се упућују на полагање разредног испита	У складу са календаром у ГПР	Договор организација, праћење	Одељењске старешине, предметни наставници, секретар
Утврђивање успеха ученика након обављених разредних испита	У складу са календаром у ГПР	Размена информација	Одељењске старешине, помоћници директора, директор, руководиоци секторских тимова, представници ПП службе
Организовање припремне наставе за ученике који су упућени на полагање поправног испита	У складу са календаром у ГПР	Договор организација, праћење	Одељењске старешине, предметни наставници, руководиоци секторских тимова
Утврђивање успеха ученика након обављених поправних испита	Јун, јул, август	Размена информација	Одељењске старешине, помоћници директора, директор, руководиоци

Активности/теме, садржаји	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације
			секторских тимова, представници ПП службе
Организовање припремне наставе за све ученике за полагање марурских и завршних испита	Април, мај, јун	Договор организација, праћење	Одељењске старешине, предметни наставници, руководиоци секторских тимова
Праћење резултата након завршених матурских и завршних испита	Јун, јул, август		Одељењске старешине, ПП служба
<p>Начини праћења реализације програма допунске, додатне и припремне наставе и носиоци праћења:</p> <p>Реализација програма допунске, додатне и припремне наставе пратиће се у оквиру анализе реализације ГПР школе, на полугодишту и на крају наставне године. Носиоци праћења су психолог и педагог у сарадњи са руководиоцима секторских тимова.</p>			

Прикупљање информација кроз анкете, разговоре итд. Одељењски старешина у сарадњи са представницима ПП службе, од ученика, њихових родитеља/ старатеља, стручних сарадника основних школа, мишљењима Интерресорне комисије, прикупљају податке о потребама пружања додатне подршке.

На седницама ОВ идентификују се ученици којима је потребна додатна образовна подршка

Ученика који има недовољну оцену из неког предмета, наставник који тај предмет предаје на седници одељењског већа упућује на допунску наставу и информише о терминима одржавања допунске наставе

Одељењски старешина родитеље ученика упознаје са одлуком одељењског већа, да ученик а упућује на допунску наставу, у сарадњи са родитељем, анимира се ученик на редовно похађање.

Уколико се утврди да ученик који похађа часове допунске наставе и даље неуспешно савлађује наставне садржаје, укључиће се тим за инклузивно образовање. У сарадњи са родитељима члановима ОВ, процењује се потреба за индивидуализацијом или индивидуалним образовним планом.

Уколико се ради о ученицима који су старији разреди и већ наставу похађају у складу са принципима индивидуализације или инклузије, ОВ у сарадњи са тимом за ИОП и родитељима, планира и одређује даље корљке и израду посебних планова за ученике из предмета за које постоји таква потреба

Ученике који су уписани у одељења ученика којима је потребна додатна подршка, континуирано пратити у сарадњи са родитељима/другим законским заступницима ученика и свим члановима одељењског већа. Свакодневни појачан васпитни рад са ученицима у циљу превазилажења адаптационих и осталих конкретних проблема или развојних фаза.

НАЧИН ИЗРАДЕ ИОП-А

Испитивање детета уписаног у школу

У поступку испитивања детета уписаног у школу, школа може да утврди потребу за доношењем индивидуалног образовног плана или додатном подршком за образовање. Ако додатна подршка захтева финансијска средства, упућује писмени захтев изабраном лекару надлежног дома здравља за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке које утврђује интерресорна комисија.

Прикупљање података и формирање документације о ученику

Сви запослени у образовно-васпитним и васпитно-образовним установама имају обавезу да прете развој и напредовање деце и ученика у току учења и развоја вештина за учење, социјалног развоја, развоја комуникације и самосталности.

Ако се у том поступку утврди да дете или ученик не остварује очекиване исходе образовања и васпитања или су резултати које ученик остварује значајно изнад нивоа општих и посебних стандарда, приступа се прикупљању података, ради формирања неопходне документације за пружање одговарајуће подршке у образовању и васпитању.

Ти подаци се прикупљају из различитих извора (од родитеља, односно старатеља детета или ученика, стручњака ван образовне установе који добро познаје дете, односно ученика, од вршњака и самог детета, односно ученика, на начин на који је то могуће), при чему се користе различите технике (систематско посматрање активности детета, односно ученика у различитим ситуацијама, тестирање, као и интервјуисање и попунавање упитника од стране ученика и других који познају дете, односно ученика). Медицински налази су, по потреби, саставни део документације.

На основу прикупљених података и документације стручни сарадник координира израду и у сарадњи са наставником, одељењским старешином израђује педагошки профил ученика.

Педагошки профил

Педагошки профил садржи опис образовне ситуације ученика и основ је за планирање индивидуализованог начина рада са дететом, односно учеником.

Полазна основа за израду образовног или педагошког профила јесте Закон о основама образовања и васпитања. Овим и сличним члановима Закона дефинисана су постигнућа ученика која се могу разврстати у четири категорије:

- Вештине учења како се учи;
- Социјалне вештине;
- Комуникацијске вештине;
- Самосталност и брига о себи.

Педагошки профил је концизан и прецизан опис ученика који ће обезбедити да се идентификују и процене јаке стране ученика и његове потребе за подршком у образовању. Идентификовање јаких и слабих страна ученика помажу тиму за пружање додатне подршке да планира потребе за подршком, као и врсте интервенција и ресурсе који ће омогућити напредак у образовању. Подаци у профилу се износе јасним, концизним и разумљивим језиком објективних чињеница, и морају се избегавати претпоставке, интерпретације, стручни термини и сл.

У оквиру одељка о вештинама учења и како се учи, прикупљају се подаци о:

- општим школским постигнућима – на пример: Има ли области/предмета где су ученикова постигнућа добра или изнадпросечна? Да ли је учениково напредовање видно спорије или да ли су његова постигнућа значајно нижа од постигнућа вршњака која се очекују у области коју посматрамо? Да ли се потребе ученика значајно разликују од типичних вршњачких потреба?
- текућем владању вештинама мишљења – на пример: разумевање прочитаног текста, аритметичко мишљење, решавање проблема у односу на свој узраст / стандарде; интересовања, посебне вештине и компетенције и сл;
- мотивацији ученика, представи о себи као особи која учи или ученику, ставови према школовању;
- да ли ученик има сметње и да ли уочена сметња(е) лоше утиче на ученикова образовна постигнућа

У области социјалних вештина, прикупљају се информације о:

- учениковим односима са другим људима - на пример: развој и одржавање социјалних контаката и односа, понашање према вршњацима и одраслима, поштовање општих правила и сл.
- способност личног прилагођавања различитим социјалним контекстима (слика о себи, ставови, сналажење и сл.)
- школска пријатељства, као и врсте и начини игре/забаве са вршњацима (однос према заједничким правилима, специфичне реакције и сл.)
- (у појединим ситуацијама) социјалне вештине/компетенције могу да укључе и начин поздрављања других особа, начин узимања речи током разговора, вештине одржавања разговора и сл.

У области комуникације, прикупљају се подаци о:

- модалитетима (каналима) комуникације које ученик користи да прими информације од других и да да информације другима;
- евентуалном постојању сметњи везаних за слух, вид, говор или други вид комуникације (укључујући и невербалну), које утичу на његово укључивање и учешће у образовању;
- да ли ученик у потпуности влада језиком на коме се школује (и језиком већинске групе) или има тешкоће које утичу на његово укључивање у образовни процес?

Кад је у питању самосталност и брига о себи, прикупљају се подаци о:

- начину обављања дневних обавеза и активности које се тичу учениковог учествовања у образовању;
- евентуалном постојању сметњи везаних за самостално кретање и обављање дневних обавеза и да ли уочене моторичке, физичке и/или чулне сметње утичу на његово укључивање и учешће и напредовање у образовању;
- укупном здравственом стању ученика тј. да ли ученик има текућих здравствених тешкоћа (постојање адекватне медицинске документације) и да ли оне утичу на укључивање у образовни процес или напредак у савладавању редовног школског програма?

Као последња област, прикупљају се подаци о утицају спољашњег окружења за учење, односно подаци о породичним и другим условима који могу да утичу на учење и напредовање ученика.

На основу педагошког профила, идентификују се приоритетне области и потребе за подршком детету у образовно-васпитној установи. Стручни сарадник координира израду и у сарадњи са васпитачем, односно наставником и родитељем израђује педагошки профил детета, ученика

ИНДИВИДУАЛИЗОВАН НАЧИН РАДА

На основу педагошког профила ученика утврђују се:

- подручја у којима постоји потреба за додатном подршком у образовању и васпитању и
- планира се отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада) у образовно-васпитном, односно васпитно-образовном раду.

Мере индивидуализације остварују се путем:

- 1) разумног прилагођавања простора и услова у којима се одвија активност у предшколској установи, односно настава у школи (отклањање физичких баријера, осмишљавање додатних и посебних облика активности, израде посебног распореда активности итд.);
- 2) прилагођавања метода рада, наставних средстава и дидактичког материјала, начина давања инструкције и задавања задатака, праћења напредовања, начина усвајања садржаја, провере знања, организације ситуација учења, постављања правила понашања и комуникације и др.
- 3) измена садржаја активности у васпитној групи, односно садржаја учења и исхода образовања и васпитања.

Планиране мере за отклањање физичких и комуникацијских препрека (индивидуализован начин рада) у установи, уписују се у Образац 3 који је одштампан уз Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање.

ПРАВО НА ИОП

Право на ИОП има свако дете и ученик које има потребу за додатном подршком у образовању и васпитању због тешкоћа у приступању, укључивању, учествовању или напредовању у васпитно-образовном или образовно-васпитном раду, ако те тешкоће утичу на остваривање општих исхода образовања и васпитања, а нарочито ако дете, односно ученик:

- има тешкоће у учењу (због специфичних сметњи учења, или проблема у понашању и емоционалном развоју);
- има сметње у развоју или инвалидитет (телесне, моторичке, чулне, интелектуалне или вишеструке сметње);
- потиче, односно живи у социјално нестимулативној средини (социјално, економски, културно, језички сиромашној средини или дуготрајно борави у здравственој, односно социјалној установи);
- из других разлога остварује право на подршку у образовању.
- ученик са изузетним, односно посебним, способностима који стиче основно и средње образовање и васпитање.

ПРЕДЛОГ ЗА УТВРЂИВАЊЕ ПРАВА НА ИОП

Овај предлог може да покрене стручни тим за инклузивно образовање, а на основу порцене потреба за ИОП-ом коју може да да:

- одељењски старешина
- наставник/ица
- стручни сарадник/ица
- родитељи

Када покретач иницијативе није родитељ, школа је дужна да писаним путем обавести родитеље или старатеље да је овај предлог покренут.

Стручни тим за инклузивно образовање покреће предлог за доношење ИОП-а ако дете, односно ученик не постиже исходе образовања, односно опште и посебне стандарде постигнућа због сметњи у развоју и инвалидитета, или ако би ученик, због његових изузетних способности, могао да постигне или већ постиже резултате који су изнад нивоа општих и посебних стандарда. Предлог садржи образложене разлоге за покретање предлога за утврђивање права на ИОП, као и доказе о претходно организованом индивидуализованом начину рада са дететом, односно учеником.

Родитељ, односно старатељ својим потписом потврђује да је у потпуности упознат са покретањем предлога за утврђивање права на ИОП, разлозима за његово покретање и да је сагласан да се приступи изради ИОП-а. Образац број 6.

САДРЖАЈ ИОП-А

ИОП је писани документ установе, којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању детета, односно ученика ако претходно прилагођавање и отклањање физичких и комуникацијских препрека нису довеле до остваривања општих исхода образовања и васпитања, односно до задовољавања образовних потреба ученика са изузетним способностима.

ИОП садржи:

- 1) податке о детету, ученику односно одраслом и податке о тиму за додатну подршку (Образац 1);
- 2) педагошки профил детета, ученика, односно одраслог (Образац 2);
- 3) план мера индивидуализације (Образац 3);
- 4) персонализовани програм наставе и учења (Образац 4);
- 5) податке о праћењу вредновању ИОП-а (Образац 5);
- 6) сагласност родитеља (Образац 6).

ИОП може да садржи и:

- 1) план транзиције – план подршке детету и ученику при укључивању у образовање, при преласку на други ниво образовања или при преласку у другу образовну установу; (Образац 7);
- 2) план превенције раног напуштања образовања за децу и ученике у ризику од раног напуштања школе (Образац 8)

ИОП може да се донесе за део или област у оквиру наставног предмета, један наставни предмет, групу наставних предмета или за све садржаје, односно наставне предмете за разред који ученик похађа, као и за ваннаставне активности.

ВРСТЕ ИОП-А

ИОП може да буде:

- **по прилагођеном програму** у коме се прецизно планира циљ пружања подршке која се односи на прилагођавање и обогаћивање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса; активности и њихов распоред као и лица која пружају подршку - **ИОП1**
- **по измењеном програму** у коме се, осим већ наведеног, прецизно планира прилагођавање општих исхода образовања и васпитања, прилагођавање посебних стандарда постигнућа ученика у односу на прописане и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете - **ИОП2**
- **обогаћен и проширен програм** који се примењује за ученике са изузетним способностима - **ИОП3**

Доношењу ИОП-а са измењеним програмом, односно прилагођеним посебним стандардима постигнућа, претходи доношење, примена и вредновање ИОП-а са прилагођеним програмом, као и мишљење интерресорне комисије за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету и ученику.

ИЗРАДА И ДОНОШЕЊЕ ИОП-А

Након добијања писане сагласности родитеља, а на основу предлога стручног тима за инклузивно образовање директор установе формира тим за пружање додатне подршке детету или ученику.

У школи, тим за пружање додатне подршке ученику чине:

- одељенски старешина,

- предметни наставник,
- стручни сарадник,
- родитељ, односно старатељ детета,
- у складу са потребама детета и педагошки асистент, односно стручњак ван школе, на предлог родитеља, односно старатеља.

Овај тим израђује ИОП. Родитељ, односно старатељ даје сагласност за спровођење ИОП-а. Стручни тим за инклузивно образовање установе доставља ИОП педагошком колегијуму на усвајање. Уколико родитељ неоправдано одбије учешће у изради или давању сагласности на ИОП, установа је дужна да о томе обавести надлежну установу социјалне заштите у циљу заштите најбољег интереса детета, односно ученика.

ПРИМЕНА ИОП-А

ИОП се остварује у оквиру заједничких активности у одељењу школе. Наставник при планирању свог рада у одељењу, укључује мере и активности предвиђене ИОП-ом. Изузетно, према потребама детета, односно ученика, а на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, ИОП може да се остварује и ван одељења у школи. У току примене ИОП-а у установи активно учествују сви чланови тима за пружање додатне подршке детету, односно ученику. Ако примена ИОП-а захтева финансијска средства, установа упућује писмени захтев интересорној комисији за процену потреба за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком детету или ученику.

ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА ЗА КОЈЕ ЈЕ ИЗРАЂЕН ИОП, ПОЛАГАЊЕ ЗАВРШНОГ ИСПИТА

Ученик који стиче образовање у току примене ИОП-а оцењује се према ИОП-у, а у складу са прописом о оцењивању ученика у основном и средњем образовању и васпитању. Завршни испит, односно матуру полаже у складу са прописом о програму завршног испита, односно матуре, уз неопходна прилагођавања која предлаже и образлаже тим за пружање додатне подршке ученику, а у складу са ИОП-ом.

ВРЕДНОВАЊЕ И ИЗМЕНА ИОП-А

Вредновање ИОП-а врши се ради процене остварености циљева и исхода утврђених ИОП-ом.

Вредновање ИОП-а унутар установе врши Тим према унапред утврђеној динамици у ИОП-у и према насталој потреби, у првој години уписа тромесечно, а у свим наредним годинама на почетку сваког полугодишта, односно радне године. Вредновање ИОП-а се заснива на анализи које мере подршке су биле делотворне и које планиране исходе је достигло дете, ученик, односно одрасли. На основу вредновања ИОП-а, Тим процењује да ли је за ученика даље потребно: ревидирати постојећи ИОП, писати нови ИОП или укинути ИОП и израдити План мера индивидуализације.

На основу резултата вредновања ИОП-а Тим допуњује педагошки профил у складу са актуелном образовном ситуацијом и израђује предлог измена и допуна ИОП-а. Измена ИОП-а врши се у складу са развојем детета, односно напредовањем ученика и одраслог: ако постигне планиране исходе пре очекиваног рока или не постиже очекиване исходе, односно у другим случајевима када настану промене у понашању и/или у окружењу.

Резултати вредновања се достављају тиму за инклузивно образовање и педагошком колегијуму.

Спољашње вредновање ИОП-а врши просветни саветник, односно саветник спољни сарадник у току стручно-педагошког наџора. У оквиру вршења стручно-педагошког наџора утврђује се испуњеност услова у поступку доношења ИОП-а, вреднује се садржај и примена ИОП-а.

21. Други програми од значаја за школу

21.1 Програм унапређивања сарадње са послодавцима у секторима којима припадају образовни профили средње стручне школе

Техничка школа већ дуги низ година има успешну сарадњу са послодавцима у свим секторима (електротехника, машинство и обрада метала, графичарство, металургија и обрада дрвета) којима припадају образовни профили школе.

У циљу побољшања ове сарадње уочена је потреба да се се сарадња школе са компанијама у којима ученици реализују практичну наставу и учење кроз рад, као и међусобна сарадња компанија уреди кроз дигитализацију процеса сарадње са послодавцима на свим нивоима, коришћењем одговарајуће документације у електронском облику и радом у одговарајућим апликацијама на платформи школе.

Дигитализација се односе на следеће процесе:

- Креирање школског предлога плана уписа (у складу са потребама привреде)
- Сарадња између одговорних лица из школе и одговорних лица именованих од стране послодавца
- Сарадња између инструктора у компанији и координатора учења кроз рад (наставника)
- Сарадња између инструктора из различитих компанија
- Сарадња између инструктора и ППС

Током периода трајања Школског програма развити одговарајуће сегменте за чување и дељење релевантне документације на електронској платформи наше школе.

21.2 Програм дигиталне трансформације школе

Програм дигиталне трансформације школе садржи следеће активности по областима развоја дигитализације:

Област 1 - РУКОВОЂЕЊЕ
Развијање и унапређивање школске електронске платформе у складу са потребама школе и техничким могућностима саме платформе: нови школски сајтови, мејл адресе за све ученике првог разреда и нове наставнике, формирање тимова предмета и/или секција и организација за подршку реализацији наставе и ваннаставних активности у складу са потребама ученика и њиховим развојним и узрасним карактеристикама.

Област 2 – САРАДЊА И УМРЕЖАВАЊЕ

Реализација тема везаих за дигиталне технологије у учењу на часовима одељењског старешине и одељењске заједнице.

Континуирано пружање подршке ученицима у примени дигиталних технологија и школске платформе.

Отварање налога ученицима првог разреда и обука за примену школске платформе на часовима одељењског старешине.

Континуирано пружање подршке наставницима у примени дигиталних технологија и школске платформе за наставу и сарадњу, а посебно новим наставницима.

Сарадња са другим школама у погледу коришћења платформе за реализацију наставе и сарадњу и размена искустава и примера добре праксе.

Област 3 – ИНФРАСТРУКТУРА И ОПРЕМА

Редовно одржавање рачунарске опреме и интернет мрежа.

Набавка нове опреме у складу са материјалним могућностима школе.

Унапређивање школских процедура за праћење коришћења и одржавања инфраструктуре и опреме.

Област 4 – КОНТИНУИРАНИ ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ

Подстицање наставника да се континуирано усавршавају и размењују искуства о примени дигиталних технологија.

Организовање интерних обука за запослене у складу са потребама.

Област 5 – НАСТАВА И УЧЕЊЕ (ПЕДАГОГИЈА: ПОДРШКА И РЕСУРСИ, ПЕДАГОГИЈА: ПРИМЕНА У УЧИОНИЦИ)

Стварање услова за реализацију настава на даљину на платформи Тимс за ученике који имају одобрење МП за овај облик наставе.

Коришћење школске платформе и Тимса за дељење материјала ученицима у складу са потребма ученика и специфичностима предмета.

Област 6 – ВРЕДНОВАЊЕ

Подстицање наставника да користе дигиталне технологије за формативно и сумативно оцењивање, за прикупљање и обраду података о активностима и постигнућу ученика и за пружање повратних информација ученицима (Тимс, Формс, Задаци и електронски дневник).

Подстицање ученика да примењују дигиталне технологије у вредновању свог рада и рада других ученика.

Област 7 – ДИГИТАЛНА КОМПЕТЕНЦИЈА УЧЕНИКА

Реализација тема везаних за дигиталне компетенције ученика на часовима одељењског старешине.

Теме везане за дигиталне компетенције ученика реализовати у оквиру часова рачунарства и информатике и стручних предмета везаних за употребу ИКТ технологија.

Развој дигиталне компетенције ученика у оквиру развоја међупредметних компетенција током реализације наставе.

Периодично ће се вршити процена дигиталне зрелости и дигиталних компетенција коришћењем доступних инструмената. Школа је у претходном периоду два пута вршила самовредновање помоћу СЕЛФИ инструмента и у периоду трајања Школског програма поновити процену још једним испитивањем.

Председник Школског одбора

Татјана Старчевић, дипл.инж.